

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет історії, політології та національної безпеки

Кафедра всесвітньої історії

Алла Бортнікова

**ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ
СЕРЕДНІХ ВІКІВ І НОВОГО ЧАСУ**

*Навчально-методичні рекомендації для здобувачів першого
кваліфікаційного рівня за спеціальністю 014.03 «Середня освіта (Історія
та громадянська освіта)»*

Луцьк 2025

УДК 94(4-11/.191.2)"04/14"(07)

Б 82

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 6 від 20 лютого 2025 р.)*

Рецензент:

Малеончук Галина Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та археології Волинського національного університету імені Лесі Українки.

А. Бортнікова

Історія країн Центральної та Східної Європи середніх віків та нового часу. Навчально-методичні рекомендації для здобувачів першого кваліфікаційного рівня за спеціальністю 014.03 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)». Луцьк: Вежа-Друк, 2025. 94 с.

У виданні вміщено навчально-методичні рекомендації з нормативного освітнього компонента «Історія країн Центральної та Східної Європи середніх віків та нового часу», складені відповідно до вимог навчального плану факультету історії, політології та національної безпеки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня денної і заочної форми навчання. Методична розробка розкриває короткий зміст основних тем, теми і плани лекцій та семінарських занять, питання і завдання для самостійного опрацювання, перелік контрольних питань та завдань, список рекомендованих джерел і літератури.

© Бортнікова А. В.

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2025

ЗМІСТ

Опис освітнього компонента.....	4
Анотація	5
Інформаційний обсяг освітнього компонента.....	10
Структура освітнього компонента.....	20
Теми і плани семінарських занять.....	24
Завдання для самостійного опрацювання.....	29
Індивідуальні науково-дослідні завдання.....	31
Перелік тем для підготовки ІНДЗ.....	32
Політика оцінювання навчання.....	36
Тематичний план змістових модулів.....	44
Перелік питань до іспиту.....	89
Рекомендована література та інтернет-ресурси.....	92

I. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка Спеціальність 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)	Нормативна
Кількість годин/кредитів – 120/4	Освітньо-професійна програма Середня освіта. Історія та громадянська освіта	Рік навчання – 3
		Семестр – 6-й
		Лекції – 30 год.
		Семінарські – 38 год.
ІНДЗ: є	Освітній ступінь Бакалавр	Самостійна робота – 44 год.
		Консультації – 8 год.
		Форма контролю: екзамен
Мова навчання	Українська	Навчальний план 2024 р.

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
Заочна форма навчання	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка Спеціальність 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)	Нормативна
Кількість годин/кредитів – 120/4	освітньо-професійна програма Середня освіта. Історія та громадянська освіта	Рік навчання – 3
		Семестр – 6-й
		Лекції – 16 год.
		Семінарські – 10 год.
ІНДЗ: є	Бакалавр	Самостійна робота – 106 год.
		Консультації – 18 год.
		Форма контролю: екзамен
Мова навчання	Українська	Навчальний план 2024 р.

Анотація

Освітній компонент «Історія країн Центральної та Східної Європи середніх віків і нового часу» належить до переліку нормативних освітніх компонентів (ОК) підготовки бакалаврів за спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) і викладається здобувачам факультету історії, політології та національної безпеки 3-го року навчання денної і заочної форм, які до цього часу вже отримали загальноісторичну підготовку. Це дає змогу уявити широку географію предмета і зробити вертикальний зріз історії країн і народів Центральної та Східної Європи середніх віків та нового часу. ОК вміщує два великих розділи:

1. Історія країн і народів, переважно слов'янських, в середні віки і ранній новий час (VI – кінець XVIII ст.)
2. Історія країн і народів в новий час (кінець XVIII ст. – 1914 р.)

Територіально ОК охоплює історію народів регіону та їх держав (сучасні Естонія, Латвія, Литва, Польща, Чехія, Словаччина, Румунія, Угорщина, Молдова, Болгарія, Сербія, Чорногорія, Хорватія, Словенія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Білорусь, Греція і Албанія, Росія). ОК передбачає використання національного і регіонального підходів до засвоєння матеріалу, дає змогу інтегрованого викладу історії переважної більшості слов'янських народів. Враховуючи те, що ОК викладається паралельно з ОК «Історія західноєвропейського середньовіччя», «Історія країн Західної Європи та Америки нового часу», «Історія України нового часу», «Історія Азії і Африки середніх віків та нового часу», ОК передбачає поєднання методів компаративістики та системного аналізу.

Автор зберігає традиційний країнознавчий принцип викладу матеріалу в контексті розкриття особливостей тих конфесійно-культурних і державно-політичних утворень, в межах яких відбувалося життя окремих народів. Водночас як системний ОК, він торкається основних проблем поліетнічних утворень Центральної і Східної Європи.

«Історія Центральної та Східної Європи середніх віків і нового часу» є

важливою складовою частиною загального курсу всесвітньої історії не лише в університеті, але і в загальноосвітніх школах (6-11 класи). Особливістю освітнього компонента є те, що він зорієнтований на засвоєння і застосування здобувачами спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) знань з історії центральноєвропейського регіону, усвідомлених умінь і навичок, необхідних для роботи в навчальних закладах загальної середньої освіти.

ОК складається з двох змістових модулів: 1. Центральна та Східна Європа в середні віки і ранній новий час (VI – кінець XVIII ст.); 2. Історія Центральної та Східної Європи в новий час (кінець XVIII ст. – 1914 р.).

Пререквізити і постреквізити освітнього компонента

Пререквізити. Вивчення дисципліни базується на засвоєнні попередніх освітніх компонентів: історія Античності; історія західноєвропейського середньовіччя; археологія України; давня та середньовічна історія України; історія України нового часу.

Постреквізити. Знання, навички й уміння, що здобуваються у ході засвоєння ОК «Історія країн Центральної та Східної Європи середніх віків і нового часу» допоможуть здобувачам в засвоєнні таких ОК: сучасна історія країн Західної Європи; сучасна історія країн Центральної та Східної Європи.

Знання будуть корисними під час проходження педагогічної практики студентів в загальних закладах середньої освіти, в процесі підготовки і написання курсових робіт, випускових кваліфікаційних робіт, виконання завдань самостійної роботи.

Мета і завдання освітнього компонента

Мета освітнього компонента передбачає засвоєння здобувачами змісту історичного процесу в Центральній та Східній Європі середніх віків і нового часу на основі аналізу його політичних, економічних, соціальних та етнокультурних складових, специфіки процесів державотворення в історії народів регіону в їх взаємозв'язку і взаємовпливах.

Основними завданнями вивчення ОК «Історія країн Центральної та Східної Європи середніх віків і нового часу» є:

- вироблення у здобувачів навичок роботи з текстами різних типів джерел, науковою та методичною літературою;
- формування у майбутніх фахівців знань про місце і роль народів Центральної та Східної Європи у цивілізаційному розвитку європейського континенту;
- розкриття змісту основних етапів соціально-економічного і політичного розвитку народів регіону;
- визначення головних чинників націє- та державотворення народів Центральної та Східної Європи;
- виявлення специфічних рис суспільно-політичних, етнокультурних та міжконфесійних відносин народів Центральної та Східної Європи від найдавнішого часу до виникнення незалежних держав, зокрема Чорногорії, Сербії, Болгарії у ХІХ ст., а на початку ХХ ст. – Чехословаччини, Польщі, Югославії;
- вироблення власної позиції по відношенню до дискусійних проблем історії Центральної та Східної Європи середніх віків та нового часу;
- вміння використовувати інноваційні підходи, прийоми і технології: проблемні ситуації, професійно-орієнтовані ділові ігри, розгляд кейсів, метод проєктів, у тому числі асинхронного (дистанційного) навчання в системі Moodle.

Результати навчання (компетентності)

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК2. Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК4. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук, аналіз та обробку інформації з різних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси і технології в освітньому процесі.

ЗК8. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та значення у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Фахові компетентності (ФК)

ФК1. Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету.

ФК4. Здатність формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами навчального предмету та інтегрованого навчання; формувати в них ціннісне ставлення; розвивати критичне мислення.

Предметні компетентності (ПК)

ПК 2. Знання новітніх досліджень в галузі історії.

ПК3. Знання категоріально-понятійного апарату історичної та громадянознавчих наук, здатність орієнтуватися в науковій періодизації історії, використовувати її як засіб пізнання історичного процесу.

ПК 5. Здатність розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот.

ПК 6. Здатність здійснювати критичний аналіз джерел інформації та використовувати їх у професійній діяльності.

Результати навчання (РН)

РН3. *Називає та аналізує* методи цілепокладання, планування і проєктування процесів навчання і виховання учнів на основі компетентнісного підходу з урахуванням їхніх освітніх потреб; *класифікує* форми, методи і засоби навчання предмету в закладах загальної середньої освіти.

РН9. *Застосовує* сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології у професійній діяльності.

РН10. *Демонструє* володіння сучасними технологіями пошуку наукової інформації для самоосвіти та застосування її у професійній діяльності.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 1. *Демонструє* знання змісту фундаментальних і спеціальних галузей історичної науки та суспільствознавчих дисциплін, *пояснює і характеризує* історичні процеси і події в їх порівнянні та взаємозв'язку.

ПРН 2. *Знає та аналізує* сучасні наукові дослідження з проблем української і світової історії, суспільствознавчих дисциплін та *імплементує* знання в навчальну і практичну діяльність.

ПРН 3. *Орієнтується* в історичному часі, застосовуючи періодизацію, *характеризує* суспільні явища в розвитку, вільно *оперує* спеціальною термінологією.

ПРН4. *Демонструє* інтегроване мислення, *пояснює* цілісну картину суспільно-історичного розвитку через міжпредметні зв'язки.

Інформаційний обсяг освітнього компонента

Змістовий модуль 1. Центральна та Східна Європа в середні віки і ранній новий час (VI – кінець XVIII ст.)

Тема 1. Вступ. Об'єкт і предмет. Джерела та історіографія. Методи викладання

Місце історії країн Центральної та Східної Європи в системі історичної освіти. Мета, предмет і завдання освітнього компонента (ОК). Європа та її регіони. Центральна та Східна Європа як регіони. Особливості еволюції Центральної та Східної Європи від найдавніших часів до 1914 р. Періодизація ОК. Джерела з історії народів Центральної та Східної Європи. Джерела з історії слов'ян. Основні наукові теорії і сучасні наукові уявлення. Історіографія освітнього компонента. Основні традиції вивчення історії південних і західних слов'ян. Сучасна історична література. Завдання освітнього компонента та методи його викладання.

Тема 2. Стародавні слов'яни. Проблеми слов'янського етногенезу. Болгарія в VII–XIV ст.

Слов'яни в стародавній історії Центральної та Східної Європи. Походження слов'ян. Процес етногенезу давніх слов'ян. Наукові концепції прабатьківщини слов'ян. Перші історичні відомості про слов'ян. Формування слов'янських племен. Основні наукові теорії і сучасні наукові уявлення про стародавніх слов'ян. Територія розселення слов'ян. «Велике переселення народів». Заселення представниками різних етноконфесійних народів Балканського півострова. Проблеми формування ранньофеодальної державності у слов'ян. Господарство, спосіб життя і суспільний лад ранніх слов'ян в VI–VIII ст.

Слов'яни і Візантійська імперія в VI–VII ст. Колонізація слов'ян на Балканах та її значення в історії Візантійської імперії. Слов'яни і протоболгари. Утворення болгарської держави, її розквіт у IX–X ст. Хан Крум (803–814) – значний діяч I Болгарської держави. Реформи Крума-Омуртага. Початок державного будівництва. Внутрішня і зовнішня політика болгарських ханів. Болгарія за часів князя Бориса I. Церковне будівництво. Боротьба за автокефалію болгарської православної церкви. Історія Болгарії часів Бориса I (852–889) і Сімеона (893–927). Війни з Візантією. Внутрішня криза і послаблення Болгарії за Петра (927–970). Богомилство та його місце серед інших єретичних вчень. Візантійське панування в Болгарії. Діяльність Константина-Кирила Філософа і Мефодія. Болгарія і кирило-мефодіївська спадщина.

Друга Болгарська держава (XII–XIV ст.). Завоювання болгарських земель Візантією. Становище болгарських земель в умовах візантійського панування. Болгарські землі під владою Візантії. Повстання Федора і Асеня. Війни з Візантійською імперією за відновлення болгарської державності. Внутрішньополітична боротьба в Болгарії і відновлення державності. Розквіт Другої Болгарської держави за Івана Асеня II. Походи монголо-татар на Болгарію. Повстання Івайла. Доба феодальної роздробленості. Занепад Другої Болгарської держави. Завоювання турками-османами болгарських земель.

Тема 3. Велика Моравія і її культурне значення

Чеські і словацькі землі в дофеодальний період. «Держава» Само. Слов'янські князівські центри в Микульчицях (Південна Моравія), в Нітрі (Словаччина). Перемога Моймирівської династії в 30-і роки IX ст. Виникнення держави «Велика Моравія». Економічний, соціальний і політичний устрій Великої Моравії. Взаємостосунки з сусідами. Християнізація Великої Моравії. Місія Кирила і Мефодія у Великій Моравії, їх просвітницька діяльність. Правління Святополка. Розпад територіальної цілісності Великоморавської держави. Включення Словаччини до складу Угорського королівства. Культурне

значення Великої Моравії. Місіонерська та культурно-просвітницька діяльність святих Константина-Кирилла Філософа і Мефодія. Болгарія і кирило-мефодіївська спадщина.

Тема 4. Сербські землі в VII – середині XIV ст.

Сербські землі VII ст. Розселення слов'ян в сербських землях. Князівство Зети і Рашки. Виникнення сербської держави. Прийняття християнства. Суперництво між Візантією і Болгарією за сербські землі в IX ст. Входження сербських земель до «Самуїлової держави» (середина X ст.) Анти візантійські повстання XI ст. Дуклянське королівство. Держава Неманичів (друга половина XII – перша половина XIV ст.) Піднесення Сербського королівства за часів Стефана Первовінчального. Організація церкви. Сербія за часів правління Стефана Душана (1331–1355 рр.) Стефан Душан – політичний діяч, законодавець. Війни з Болгарією і Візантією. Становлення і розвиток державних інститутів. Соціально-економічний розвиток.

Тема 5. Хорватія в VII – першій половині XIV ст.

Перші історичні відомості про хорватів. Переселення хорватів на їх історичні батьківщину. Поява середньовічної народності. Франкська експансія в кінці VIII – початку IX ст. Повстання Людевіта Посавського. Початок правління спадкової династії Трпимировичів. Розквіт їх держави в другій половині IX – перші десятиліття X ст. Церковні собори у Спліті (925 р., 928 р.) Адміністративно- територіальна структура Хорватської держави. Правління Крешимира IV (1058–1074) і Звонимира (1075–1089). Походи угорських королів. Влада династії Арпадів в Хорватії. Унія 1102 р. Монголо-татарська навала в хорватські землі в XIII ст. Хорватія в кінці XIII ст. Хорватські землі під владою Венеції. Соціальна структура хорватського суспільства з VII–XIV ст.

Формування станово-представницької монархії в XIII ст. Хорватія в системі міжнародних відносин (XII–XIV ст.)

Тема 6. Чехія в період раннього середньовіччя X–XII ст. Чеське королівство (друга половина XII–XIV ст.)

Перші князі з династії Пржемысловців. Політика Болеслава I. Формування держави Пржемысловців. Соціально-економічний розвиток і адміністративний устрій Чеського королівства. Соціальна структура чеського суспільства. Зміцнення Чеського королівства на зламі XII–XIII ст. Правління останніх Пржемысловців.

Політична ситуація в Чехії в першій половині XIV ст. Прихід до влади династії Люксембургів. Розквіт Чеського королівства в часи правління Карла IV. Законник «Маєстас Кароліна». Культурна політика Карла IV. Заснування Празького університету. Розвиток літератури і літописання за часів Карла IV. Розвиток архітектури, образотворчого мистецтва.

Тема 7. Польська держава в період правління династії П'ястів (IX – друга половина XIV ст.)

Еволюція господарства, соціальних відносин, піднесення і криза лужицької культури. Характеристика польських племен VI–IX ст. Господарство. Соціально-політична структура польських племен. Організація влади

Походження польської династії П'ястів. Виникнення і розвиток Давньопольської держави. Генеза польської державності П'ястів. Мешко I. Прийняття християнства. Зовнішня політика за правління Мешка I та Болеслава I. Економічні і соціальні відносини в X – початку XII ст.

Основні віхи політичного розвитку Польщі XIII–XV ст. Об'єднавчі тенденції. Економічний розвиток в XIII–XV ст. Польська культура XIII–XV ст.

Тема 8. Утворення Московської держави (друга половина XV – XVI ст.)

Російське царство (до 1721 р.)

Державні утворення на території Росії. Понятійний апарат. Утворення князівства Володимирського і Московського (70-80-ті рр. XV–1547 р.). Внутрішня і зовнішня політика великих князів московських Івана III та Василя III. Політичний лад князівства Володимирського і Московського. Судебник 1497 р. Початок формування органів центральної і місцевої влади московських великих князів. Ідея «Москва – третій Рим». Її автор – монах Філофей. Спиридон Сава «Сказаніє о князях Владімірских». Погляди щодо спадковості влади московської династії.

Російське царство XVI ст. Політичні і соціальні причини запровадження опричнини. Іван Грозний. Андрій Курбський. Наслідки опричнини. Основні напрями зовнішньої та внутрішньої політики Росії в XVI ст. Культура Великого князівства Московського.

Тема 9. Південно-Східна Європа під владою Османської імперії

Політична ситуація на Балканах напередодні османського вторгнення. Османські завоювання південнослов'янських народів, його етапи і наслідки. Організація системи управління на завойованих землях. Тимарна система землеволодіння. Правове становище підкорених народів. Соціально-економічне становище південнослов'янських земель у складі Османської імперії.

Болгарський народ під владою Османської імперії (XV–XVIII ст.) Завоювання турками-османами Болгарії в XIV ст. Соціально-економічне становище болгарських земель в XV–XVI ст. Криза Османської держави і болгарські землі в XVII ст. Боротьба болгарського народу проти османської влади в XV–XVII ст. Становище болгарських земель у XVIII ст.

Сербські землі в другій пол. XIV–XVIII ст. Визнання васальної залежності Сербією. Сербська деспотовина XV ст. Переселення сербів в монархію Габсбургів. Участь сербів в війнах Австрії з Османською імперією в XVII–XVIII ст.

Словенські землі в Середні віки і Ранній Новий час. Словенські землі і Габсбурги. Словенія в умовах османської експансії експансії. Народні рухи XVI–XVII ст. Словенія в добу Реформації і Контрреформації. Піднесення економіки XVIII ст.

Хорватія в системі міжнародних відносин (середина XIV–XVII ст.). Хорватські землі у складі Угорського королівства. Венеціанська експансія в Далмації Далматинська торгова республіка Дубровник. Еволюція угорського правління в Хорватії XV–XVIII ст. Турецький наступ в Хорватії. Участь хорватів у Тридцятилітній війні, в австро-турецьких війнах XVII–XVIII ст.

Змістовий модуль 2. Історія Центральної і Східної Європи в новий час (кінець XVIII ст. – 1914 р.)

Тема 10. Чехія у складі монархії Габсбургів. Перші спроби реформ.

Соціально-економічне і політичне становище чеських земель в другій половині XVIII ст. Становище міст. Процес першочергового накопичення капіталу. Розвиток промислового підприємництва. Особливості політичного статусу чеських земель у складі монархії Габсбургів. Чехія у складі імперії. Національні відносини. Перші спроби реформ в монархії Габсбургів. 1740–1781 рр. Реорганізація органів управління. Реформи Марії Терезії (1740–1780). Криза панщинно-кріпосницької системи. Панщинний патент 1775 р. Розвиток мануфактур. Ремісниче виробництво, торгове і фінансове підприємництво. Реформи Йосипа II (1780–1790). Реформа церкви. Відміна особистої залежності селян. Аграрна реформа. Адміністративна, судова та воєнна реформа. Охорона здоров'я. Соціальне забезпечення.

Угорщина під владою Габсбургів. Реформи Габсбургів в хорватських землях. Сербське населення в Габсбурзькій монархії.

Тема 11. Польща в другій половині XVIII ст. Поділи Речі Посполитої Обох Народів

Економічний занепад Речі Посполитої Обох Народів у XVIII ст. Соціально-економічний розвиток. Зміни в соціальній структурі польського суспільства в другій половині XVIII ст. Еволюція державного ладу Речі Посполитої в першій половині XVIII ст. Внутрішньо і зовнішньополітична криза Речі Посполитої у 20-х – 60-х роках XVIII ст. Створення реформаторського табору. Рух конфедератів в 60-ті роки XVIII ст. Державні реформи другої половини XVIII ст. Перший поділ Речі Посполитої Обох Народів. Участь Анджея Заморського у розробці програми реформ. Діяльність Фамілії Чарторийський в другій половині XVIII ст. Діяльність Станіслава Сташиця і Гуго Коллонтая у проведенні державно-політичних реформ. Політика Станіслава Августа Понятовського. Російсько-пруське втручання у внутрішні справи Речі Посполитої. Чотирирічний сейм (1788-1792 рр.). Другий поділ Речі Посполитої Обох Народів. Конституція 3 травня 1791 р. Повстання під проводом Тадеуша Костюшко. Третій поділ Речі Посполитої Обох Народів. Причини падіння Речі Посполитої Обох Народів. Поділи Речі Посполитої та їх наслідки.

Тема 12. Реформи Петра I. Російська імперія в XVIII ст.

Північна війна. Зовнішня політика. Семилітня війна. Поразка під Нарвою. Створення Балтійського флоту і регулярної армії. Рекрутська система. Роль держави у проведенні реформ. Вторгнення Карла XII. Полтавська битва. Реформи центрального і місцевого управління. Міська реформа. Церковна реформа та ін. Указ про престолонаслідування Оформлення абсолютизму в першій чверті XVIII ст. Участь Росії в Семилітній війні. Росія в другій половині XVIII ст.

Північна війна. Вступ і війну Туреччини. Реформи Петра I. Створення чиновницько-бюрократичного апарату абсолютистської влади. Сенат. Колегії. Губернії. Провінції, уїзди. Проголошення Російської імперії ().

Дворянська імперія в другій чверті – середині XVIII ст. Еволюція абсолютизму. Розвиток державного апарату і його подальша бюрократизація. Структура вищих органів влади.

Зовнішня політика. Війни з Річчю Посполитою, Османською імперією і Швецією. Росія в боротьбі за «австрійську спадщину».

Тема 13. Центральна та Східна Європа кінець XVIII – перша половина XIX ст.

Народи західних окраїн Російської імперії. Польське питання і національний рух кінця XVIII – першої пол. XIX ст. (від польських легіонів до визвольних повстань). Програма відбудови польської держави та невдачі у її реалізації. Варшавське князівство. Політика європейських держав в польському питанні. Рішення Віденського конгресу. Створення Королівства Польського. Повстання 1830–1831 рр. Велика еміграція нові програми визволення. Зміни суспільної свідомості поляків у першій половині XIX ст. Розвиток буржуазних стосунків у польських землях. Зміни в соціальній структурі. Вплив польського національного руху на народи Центральної та Східної Європи.

Державна і національна політика Габсбургів. Наслідки наполеонівських війн для Австрії. Посилення національних рухів. Польський національний рух та українське національне відродження. Повстання 1848 р. Політика Відня в період революційних подій. Чеське національне відродження. Ідея слов'янської єдності. Національний рух: ліберали і радикали. Австрославізм. Початок індустріалізації в Чехії. Чехія і Словаччина під час революції 1848 р. Національне відродження в Хорватії. «Іллірійський рух». Словенське національне відродження. Будителі. Вплив «іллїризму». Сербський національний рух у Воєводині.

Османська імперія в першій половині XIX ст.: внутрішній розвиток і міжнародне становище. Російсько-турецькі та австро-турецькі війни. Політика європейських держав щодо Туреччини. Національне пробудження народів Балкан, посилення визвольних рухів. Національне відродження сербів. Перше і друге сербські повстання. Здобуття автономії. Розвиток Сербського князівства у 30–60-і роках XIX ст. Болгарське національне відродження. Формування національної свідомості. Гайдуцький рух. Боротьба за національну церкву. Радикальна і ліберальна течії болгарського визвольного руху.

Тема 14. Національне відродження в країнах Південно-Східної Європи кінець XVIII – XIX ст.

Болгарське національне Відродження. Османські реформи Селіма III і реформи Танзимату. Початок Відродження. Його передумови. Культурно-просвітницька діяльність Паісія Хілендарського і Софронія Врачанського. Рух за створення автокефальної церкви в Болгарії. Нові риси у повсякденному житті болгар. Етапи формування національної культури. Просвітництво і наука. Революційна і літературна діяльність Г. С. Раковського.

Сербія на шляху до незалежності в 40-і роки XIX ст. – 1878 рр. Правління Олександра Карагеоргієвича. Формування зовнішньополітичної програми Сербії. Складання сербської політичної еліти. Національне відродження і виникнення сербської літературної мови. Йован Раїч, Досифей Обрадович – родоначальники нової сербської літератури. Реформи Вука Караджича. Його роль в розвитку сербської мови. Заснування Матиці сербської та її діяльність в добу національного відродження. Фольклор і література. Просвітництво і наука.

Словенське національне Відродження. Словенські землі в складі Австрійської імперії. Революція 1848–1849 рр. Програма «Об'єднаної Словенії». Матия Маяр. Конституція 1867 р. і словенські землі. Кодифікація словенської літературної мови. Е. Копитар – дослідник давньослов'янських текстів. Його «паннонська теорія». Боротьба за національну школу. Позиція Ф. Прешерна

(засновник словенського романтизму). Створення і діяльність Матиці (1864). Спротив політиці германізації.

Хорватія. Ілліризм як політична і культурна доктрина. Роль Людевіта Гайя (1809–1872) в русі ілліризму. Створення хорватської літературної мови. Культурно-просвітницькі товариства. Вікриття Загребського університету і Південнослов'янської Академії наук і мистецтв.

Тема 15. Доба індустріалізації, соціальних і національних рухів (друга половина XIX – початок XX ст.)

Від імперій до незалежних держав.

Політика Російської імперії на західних окраїнах. Реформи 60–70-х років XIX ст. Польський національний рух 50–60-х років XIX ст. Повстання 1863–1864 рр. Русифікація. Економічні та соціальні процеси в Королівстві Польському. Національні і соціальні рухи. Виникнення політичних партій. Революція 1905 р. Політична сфера польського суспільства напередодні Першої світової війни.

Внутрішній розвиток і зовнішня політика Габсбургів. Перебудова імперії, утворення дуалістичної монархії. Конституціоналізм. Реформи початку XX ст. Польсько-українські конфлікти в Галичині. Польські політичні партії. Розвиток чеського національного руху, національна партія та її течії. Ческо-німецькі суперечності. Чеські політичні партії та ін. програми на початку XX ст.

Внутрішньополітичне та міжнародне становище Османської імперії. Визвольні рухи балканських народів. Повстання 1876 р. в Болгарії. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр. та її наслідки. Становлення болгарської держави. Політичні табори та суспільні рухи. Проголошення незалежності Болгарії. *Становлення держав на Балканах.* Сербське королівство наприкінці XIX – початку XX ст. Політична криза на Балканах. Балканські війни 1912–1913 рр.

Структура освітнього компонента

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	лекції	семінари	консультації	самост. роб.	Форма контролю/ Бали
1	2	3	4	5	6	
Змістовий модуль 1. Центральна та Східна Європа в середні віки і ранній новий час (VI – кінець XVIII ст.)						
Тема 1. Вступ. Об'єкт і предмет. Джерела та історіографія. Методи викладання.	4	2	2			РМГ, ДС, РЗ / 1
Тема 2. Стародавні слов'яни. Проблеми слов'янського етногенезу. Болгарія у VII–XIV ст.	9	2	4	1	2	Т, ДС, УО, ДБ / 2
Тема 3. Велика Моравія і її культурне значення.	6	2	2		2	ДС, УО, РМГ / 2
Тема 4. Сербські землі в VII – середині XIV ст.	7	2	2	1	2	Т, ДС, УО, РМГ, ДБ / 2
Тема 5. Хорватія в VII – першій половині XIV ст.	6	2	2		2	Т, УО, ДС / 2
Тема 6. Чехія в період раннього середньовіччя X–XII ст. Чеське королівство (друга половина XII–XV ст.)	8	2	6		2	Т, УО, ТР, ДБ / 2
Тема 7. Польська держава в період правління династії П'ястів (IX – друга половина XIV ст.)	11	2	4	1	4	Т, УО, ДС / 2

Тема 8. Князівство Володимирське і Московське (70-80-ті рр. XV–1547 р.). Російське царство (до 1721 р.).	9	2	2	1	4	РЗ, УО, ДС / 2
Разом за змістовим модулем 1	60	16	22	4	18	/ 15 балів
Змістовий модуль 2. Історія Центральної та Східної Європи (кінець XVIII ст. – 1914 р.)						
Тема 9. Південно-Східна Європа під владою Османської імперії (XIV–XVIII ст.).	10	2	2	1	5	Т, ТР, УО / 2
Тема 10. Чехія у складі монархії Габсбургів. Перші спроби реформ.	9	2	2		5	РМГ, УО, ДС / 2
Тема 11. Польща в другій половині XVIII ст. Поділи Речі Посполитої Обох Народів.	5	2	2	1		УО / 1
Тема 12. Реформи Петра I. Російська імперія в XVIII ст.	9	2	2	1	4	Т, ТР, УО / 2
Тема 13. Центрально-Східна Європа кінця XVIII – першої половини XIX ст.	6	2	4		2	ДС, УО, ДБ / 2
Тема 14. Національне відродження в Центральній і Південно-Східній Європі кінець XVIII – перша пол. XIX ст.	8	2	2		4	ДС, ДБ / 2
Тема 15. Доба індустріалізації, соціальних і національних рухів (друга половина XIX – початок XX ст.)	13	2	2	1	6	УО, Т, ТР / 2
Разом за змістовим модулем 2	60	14	16	4	26	МКР/ 15
Види підсумкових робіт (за потреби)						30
Модульна контрольна робота						30x2=60
ІНДЗ (за наявності)						10

Інше (вказати)						
Всього годин/Балів	120	30	38	8	44	100

Методи контролю: УО – усне опитування, ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота здобувача освіти, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ. Сем. з.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю/ Бали
Змістовий модуль 1. Центральна і Південно-Східна Європа в середні віки і ранній новий час (VI – кінець XVIII ст.)						
Тема 1. Вступ. Об’єкт і предмет. Джерела та історіографія. Методи викладання.	16	2	2	12	2	Р – реферат УО / 3
Тема 2. Стародавні слов’яни. Проблеми слов’янського етногенезу. Болгарія в VII–XIV ст.	18	2	2	12	2	РМГ, УО / 3
Тема 3. Велика Моравія та її культурне значення.	18	2	2	12	2	РМГ, УО / 3
Тема 4. Чехія в період раннього середньовіччя X–XII ст. Чеське королівство (друга половина XII–XIV ст.)	18	2	2	12	2	Р – реферат УО, ДБ / 3
Тема 5. Польська держава в період правління династії Пястів (IX – друга половина XIV ст.)	16	2		12	2	ДС – дискусія / 3
Разом за модулем 1	50 86	10	6	60	10	15
Змістовий модуль 2. Історія Центральної та Східної Європи (кінець XVIII ст. 1914 р.)						

Тема 7. Чехія у складі монархії Габсбургів. Перші спроби реформ.	22	2	2	15	2	УО, ДС – дискусія / 5
Тема 8. Національне відродження у південних слов'ян наприкінці XVIII – першій пол. XIX ст.	20	2		15	4	ІНДС, УО, РМГ / 5
Тема 9. Доба індустріалізації, соціальних і національних рухів (друга половина XIX – початок XX ст.)	20	2	2	16	4	УО, ДБ, РМГ / 5
Разом за модулем 2	60	6	4	46	8	15
Види підсумкових робіт (за потреби)						30
Модульна контрольна робота						30x2=60 балів
ІНДЗ (за наявності)						10
Інше (вказати)						
Всього годин/Балів	120	16	10	106	18	100

Форма контролю: УО – усне опитування, ДС – дискусія, ДБ – дебати, КР – контрольна робота, МКР – модульна контрольна робота, РМГ – робота в малих групах, Р – реферат, ІНДС – індивідуальне науково-дослідне завдання.

Теми і плани семінарських занять

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	<p><i>Семінарське заняття 1.</i></p> <p style="text-align: center;">Античні джерела про народи Центральної і Південно-Східної Європи (VI ст. до н.е. – IV ст. н.е.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеристика історичних джерел. 2. Історія розселення в Центральній і Південно-Східній Європі фракійців, кіммерійців, кельтів, скіфів, слов'ян та ін. племен. 3. Спосіб життя, господарство і суспільний лад ранніх народів. 	2
2.	<p><i>Семінарське заняття 2.</i></p> <p style="text-align: center;">Південні слов'яни і Візантія (IX-XI ст.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Слов'янська колонізація на Балканах. Утворення болгарської держави та її відносини з Візантією. 2. Болгарія за часів Бориса I. Прийняття християнства. 3. Богомільський рух. 4. Послаблення і занепад Болгарії. Підкорення її Візантією. 5. Друга Болгарська держава. 	2
3.	<p><i>Семінарське заняття 3.</i></p> <p style="text-align: center;">Кирило і Мефодій. Значення їх діяльності в розвитку слов'янської культури</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Місіонерська діяльність «солунських братів». 2. Просвітницька справа Кирила і Мефодія. 3. Історична спадщина Кирила і Мефодія. 	2
4.	<p><i>Семінарське заняття 4.</i></p> <p style="text-align: center;">Внутрішня і зовнішня політика Карла IV.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чехія в період правління Карла IV. 2. Взаємовідносини короля, шляхти, міст і церкви. 3. Культурна політика Карла IV. Заснування Празького університету. 	2

5.	<i>Семінарське заняття 5.</i> Гуситський рух в Чехії в XV ст. 1. Соціально-економічний і політичний розвиток Чехії в другій половині XIV- XV ст. 2. Опозиція проти католицької церкви і німецького засилля. 3. Ідеологічні передумови гусизму. Діяльність Яна Гуса. <i>Семінарське заняття 6.</i> 1.Чашники і таборити: програма і тактика. 2.Передумови, причини і хід гуситських війн. 3. Історичне значення та наслідки гуситських війн.	2 2
6.	<i>Семінарське заняття 7.</i> Політичний розвиток Польщі в XIII – XV ст. 1. Польські князівства. Об'єднавчі тенденції. Державний устрій Польщі. 2. Формування станової монархії в XIV– XV ст. 3. Казимир III Великий (1333–1370). 4. Формування органів станового представництва. <i>Семінарське заняття 8.</i> 1. Економічний розвиток Польщі в XIII– XV ст. 1. Форми колонізації і перебудова аграрних відносин. 2. Становище міст, торгівлі, гірничої справи. 3. Соціальна структура польського суспільства. 4. Формування станових привілеїв шляхти.	2 2
	<i>Семінарське заняття 9. Діячі польського і чеського Відродження</i> чеського Відродження 1. Загальна характеристика доби Відродження. 2. Видатні діячі польського Відродження: А. Фрич-Моджевський, Я. Кохановський, М. Рей. 3. Великі відкриття Миколи Коперника. Чеські гуманісти.	2
7.	<i>Семінарське заняття 10.</i>	2

	<p align="center">Велике князівство Московське.</p> <p>Російське царство XVI ст.</p> <p>1. Утворення князівства Володимирського і Московського. Внутрішня політика великих московських князів Івана III та Василя III.</p> <p>2. Іван Грозний. Російське царство XVI ст.</p> <p>3. Культура Великого князівства Московського.</p>	
8.	<p><i>Семінарське заняття 11.</i></p> <p align="center">Народні рухи в Центральній і Південно-Східній Європі (XVI–XVII ст.)</p> <p>1. Особливості опору південнослов'янських народів проти османського завоювання.</p> <p>2. Боротьба болгар проти османської влади в XV–XVII ст.</p> <p>3. Народні рухи в Польщі.</p> <p>4. Народні рухи в Чехії в XVI–XVII ст.</p>	2
	<p><i>Семінарське заняття 12.</i> Чехія у XVII і часи її існування в межах Австрійської монархії Габсбургів у XVIII ст.</p> <p>1. Соціально-економічне і політичне становище чеських земель з 1648 до 1780 р.</p> <p>2. Перші спроби реформ в монархії Габсбургів. 1740–1781 рр.</p> <p>3. Реформи Йосифа II (1780–1790).</p>	2
9.	<p><i>Семінарське заняття 13.</i></p> <p align="center">Державні реформи в Польщі другої половини XVIII ст. Поділи Речі Посполитої Обох Народів та їх наслідки</p> <p>1. Формування реформаторського табору.</p> <p>2. Державні реформи у 1760-х роках. Перший поділ Речі Посполитої.</p> <p>3. Політична ситуація у 1780-х і 1790-х роках. Другий поділ Речі Посполитої. Третій поділ Речі Посполитої.</p> <p>4. Наслідки поділів.</p>	2
10.	<p><i>Семінарське заняття 14.</i> Реформи Петра I. Утворення Російської імперії.</p> <p>1. Зовнішня політика в Росії першої половини XVIII ст.</p> <p>2. Завоювання Балтики.</p>	2

	<p>3. Утвердження Росії на Чорному морі.</p> <p>4. Приєднання до Росії Правобережної України, Білорусії та Литви.</p> <p>5. Реформи Петра I.</p>	
11.	<p><i>Семінарське заняття 15.</i></p> <p>Суспільно-політичне становище польських земель в ХІХ ст.</p> <p>1. Державно-правове становище польських земель після поділів. Політика Наполеона в польському питанні. Князівство Варшавське після його проголошення в 1807 р.</p> <p>2. Новий поділ польської території на Віденському конгресі 1815 р.</p> <p>3. Національно-визвольна боротьба польського народу в 30–40-х роках ХІХ ст.</p> <p>4. Січневе повстання 1863–1864 рр.</p>	2
10.	<p><i>Семінарське заняття 16.</i></p> <p>Балканські народи у складі Османської імперії у ХІХ ст.: внутрішній розвиток і міжнародне становище.</p> <p>1. Російсько-турецькі та австро-турецькі війни першої половини ХІХ ст.</p> <p>2. Національне пробудження народів Балкан, посилення визвольних рухів.</p> <p><i>Семінарське заняття 17.</i></p> <p>Відновлення болгарської державності</p> <p>1. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр.</p> <p>2. Сан-Стефанський договір. Берлінський трактат.</p>	2
12.	<p><i>Семінарське заняття 18.</i></p> <p>Болгарське національне відродження кінець ХVІІІ ст. – перша половина ХІХ ст.</p> <p>1. Передумови і початок національного відродження.</p> <p>2. Культурно-просвітницька діяльність Паїсія Хілендарського і Софронія Врачанського</p> <p>3. Боротьба за створення самостійної болгарської церкви.</p>	2
13.	<p><i>Семінарське заняття 19.</i></p> <p>Чеські землі в добу модернізації (друга пол. ХІХ ст. – поч. ХХ ст.)</p>	2

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Утворення Австро-Угорщини. Конституція 1867 р. Чехія у складі Австро-Угорської монархії. 2. Особливості процесу індустріалізації, розвиток промисловості в останній третині XIX ст. 3. Нові політичні реалії в Чехії на зламі століть. 4. Утворення нових політичних партій. 5. Чеська культура другої пол. XIX – поч. XX ст. 	2
	Разом	38

Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота здобувачів вищої освіти виконується за завданням і під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Вона вміщує як повністю самостійне засвоєння окремих тем освітнього компонента, так й опрацювання тем, які розглядаються під час аудиторної роботи. Під час самостійної роботи здобувачі освіти опрацьовують та конспектують навчальну, наукову і довідкову літературу, виконують завдання, спрямовані на закріплення знань і формування умінь та навичок, готуються до поточного контролю з освітнього компонента.

Самостійна робота здобувачів передбачає підготовку до лекційних та семінарських занять, виконання індивідуальних завдань, що сприятимуть поглибленню й розширенню знань та інтересу до пізнавальної діяльності, формуванню творчої особистості фахівця, здатного до самовдосконалення та самоосвіти. Рекомендується підготовка індивідуального науково-дослідного завдання як одного з видів самостійної роботи.

№ п/п	Завдання для самостійного опрацювання	Кількість годин
1.	Опрацювання лекційного матеріалу. Опрацювати матеріали про місце ОК «Історія країн Центральної та Східної Європи середніх віків і нового часу» в системі освіти України.	4/10
2.	Використовуючи бібліотечний каталог, складіть перелік періодичних видань України, які публікують результати наукових досліджень з історії Центральної і Східної Європи.	4/6
3.	Складіть список використаних джерел і літератури до теми вашої курсової роботи.	4/10
4.	Проаналізуйте наукові дослідження різних типів (наукова стаття, тези) та вкажіть наукові методи, використані дослідниками, що застосовуються в загальних закладах середньої освіти України.	4 /10
5.	Проаналізуйте сучасні наукові публікації (дві – три статті), опубліковані з теми «Внутрішня і зовнішня політика Казимира III. Формування станової монархії» за критеріями якості (актуальність, новизна, теоретичне і практичне значення).	4/10
6.	Підготовка до семінарського заняття: «Гуситський рух в Чехії XV ст.» Укласти хронологічну таблицю історичних подій Гуситського руху.	4/10
7.	Опрацювання лекційного матеріалу на тему «Утворення та розвиток Московської держави (друга половина XV–XVI ст.)» Підготовка до семінарського заняття.	4/10
8	Підготовка до семінарського заняття «Поділи Речі Посполитої». Опрацювати на вибір матеріали однієї з електронних бібліотек або університетське видання в Польщі. Скласти до теми семінару список оцифрованих	4/10

	історичних джерел. З'ясувати їх значення у процесі обміну науковою інформацією.	
9	Опрацювання лекційного матеріалу «Російська імперія у XVIII ст.» Підготовка до семінарського заняття «Реформи Петра I». Скласти список джерел до семінарського заняття.	4/10
10.	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття на тему «Чехія у складі монархії Габсбургів. Перші спроби реформ» Опрацювати опубліковану наукову літературу до теми.	4/10
11.	Підготовка до семінарського заняття на тему «Доба індустріалізації, соціальних і національних рухів (друга половина XIX – початок XX ст.)». Скласти список новітньої історичної літератури.	2/5
12.	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття на тему «Історія країн Центральної Європи у вивченні всесвітньої історії в закладах загальної середньої освіти». Підготувати повідомлення/реферат про ефективність використання отриманих під час засвоєння ОК знань для формування громадянської свідомості учнів.	2/5
	Разом	44 /106

Індивідуальне науково-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання виконується на вибір здобувачем з двох варіантів.

Варіант 1. Індивідуальне науково-дослідне завдання виконується здобувачем у формі реферату за обраною студентом темою та складеним відповідно до кожної теми планом (список тем подається нижче). Для виконання індивідуального навчально-дослідного завдання необхідно опрацювати відповідну наукову літературу з досліджуваної теми. Реферат має бути написаний за загальними вимогами. Обов'язковими серед яких є: обґрунтування теми, наявність відповідної структури (вступ, виклад матеріалу, список використаних джерел і літератури), власні висновки і узагальнення на основі викладеного матеріалу.

Форма звітності – письмова. Обсяг реферату має бути не менше 10 сторінок. Повнота висвітлення обраної теми визначатиме оцінку (максимально 10 балів).

Варіант 2. Індивідуальне навчально-дослідне завдання виконується у формі написання тез (обсягом 2–3 сторінки) на щорічну наукову конференцію у ВНУ імені Лесі Українки за обраною здобувачем темою, наприклад курсової роботи та складеним відповідно до кожної теми планом. Для виконання індивідуального навчально-дослідного завдання необхідно опрацювати відповідну наукову літературу за темою. Тези мають відповідати загальним вимогам. Обов'язковими серед яких є: обґрунтування теми, наявність відповідної структури (вступ, виклад матеріалу, список використаних джерел і літератури), власні висновки і узагальнення на основі викладеного матеріалу. Максимальна оцінка – 10 балів.

Перелік тем для підготовки ІНДЗ

1. Слов'янознавство і балканістика – складові частини освітнього компонента «Історія Центральної та Східної Європи».
2. Характеристика писемних джерел з історії ранніх слов'ян.
3. Відомості античних і візантійських авторів про ранніх слов'ян.
4. Спірні питання проблеми походження південних слов'ян.
5. Історія походів слов'ян на Візантійську імперію.
6. Особливості етногенезу у південних слов'ян.
7. Виникнення перших державних об'єднань у південних слов'ян.
8. Своєрідність державотворення у західних слов'ян.
9. Аналіз політики Візантії до слов'янських народів, котрі заселяли провінції імперії.
10. Походження протоболгар.
11. Духовне життя протоболгарського населення.
12. Коли і як виникло Перша Болгарська держава.
13. Чому хана Крума вважають видатним діячем Першої Болгарської держави.
14. Розкрийте сутність реформ Крума-Омуртага.
15. Назвіть основні періоди в історії Болгарії з кінця VII – до початку XI ст.
16. Німецька колонізація і німецьке право в Чехії.
17. Станова структура чеського суспільства.
18. Станові привілеї в Чеському королівстві.
19. Специфіка цехового ремесла в Чехії.
20. Організація міських поселень і їх відносини з сеньйорами.
21. Законник «Маэстас Каролина».
22. Розвиток літератури і літописання за часів Карла IV.
23. Розвиток архітектури, образотворчого мистецтва Чехії в XIV ст.
24. Охарактеризуйте особливості економічного і політичного розвитку Чехії в кінці XIV ст.
25. Назвіть причини загострення соціальних і національних суперечностей в Чехії в другій половині XIV – початку XV ст.

26. Якою була соціальна структура чеського суспільства напередодні гуситського руху?
27. Чому перша європейська революція доби Середньовіччя відбулася в Німецькій імперії, а не в Англії, Франції, чи Іспанії?
28. Порівняйте гуситські події з англійським повстанням 1215 і 1265 рр. Чому ті завершилися швидко, а гуситський рух так затягнувся?
29. Поясніть як сталося, що в керівництві Празького університету в 1400 р. більшість складала німці?
30. В яких країнах Європи на початку XV ст. вже були університети?
31. Які предмети вивчалися в Празькому університеті в XV ст.? Які предмети викладав Ян Гус?
32. Яка нова військова тактика з'явилася в Європі завдячуючи гуситам?
33. Доведіть чому гусити, що мали військової переваги, не завоювали всю Європу.
34. Як би розвивався гуситський рух далі, якби таборити перемогли в битві при Липанах?
35. Чи міг король Чехії Вацлав IV зупинити рух в 1400 роках, впровадивши реформи? Запропонуйте проект таких реформ.
36. Чому гусити-проповідники не мали успіху в інших країнах Європи, наприклад в Польщі?
37. Чому на соборі в Констанці священники спалили Гуса? Невже вони не розуміли, що це приведе до заколоту в Чехії.
38. Чому Ян Гус поїхав на суд в Констанц, а не залишився в Празі на чолі своєї партії?
39. Яке право на чеський трон мав імператор Сигізмунд? Чому в Чехії не хотіли бачити його своїм королем?
40. Перелічіть знаменитих сучасників Яна Жижки.
41. Розкрийте сутність і наслідки німецької колонізації в Польщі.
42. Перелічіть польські міста, організовані на німецькому праві.
43. Розкрийте причини відновлення Польської держави.
44. Охарактеризуйте процес формування єдиної станової держави в XIV–

XV ст.

45. Зовнішня політика Польщі наприкінці XIV–XV ст.
46. Охарактеризуйте становище в країнах Південно-Східної Європи до османського завоювання.
47. Завоювання турками-османами південнослов'янських народів (XIV–XVI ст.)
48. Слов'янські народи Південно-Східної Європи під владою Османської імперії (кінець XIV–XVIII ст.)
49. Охарактеризуйте систему влади і етнополітичний механізм османського панування в Болгарії.
50. Покажіть головні підсумки і особливості народних рухів в XVI–середині XVII ст.
51. Особливості опору південнослов'янських народів проти османського завоювання у XIX ст.
52. Війни християнських коаліцій проти Османської імперії в XIX ст.
53. Зміни становища чеських земель у складі монархії Габсбургів.
54. Охарактеризуйте становище західних українських, білоруських і литовських земель у складі Речі Посполитої.
55. Території, що відійшли до Росії, Пруссії та Австрії в результаті поділів Речі Посполитої.
56. Значення Чотирирічного сейму.
57. Конституція 3 травня 1791 р.
58. Розкрийте причини поразки національно-визвольного повстання під проводом Т. Костюшко.
59. Соціально-економічний розвиток Чехії і Польщі в XVI–XVII ст.
60. Повстання чеських станів в 1618–1620 рр. і його значення для Чехії.
61. Соціально-економічне і політичне становище чеських земель в другій половині XVIII ст. Становище міст.
62. Особливості політичного статусу чеських земель у складі монархії Габсбургів. Національні відносини.
63. Чехія у складі монархії Габсбургів. Реформи в Австрійській монархії у

XVIII ст.

64. Перші спроби реформ в монархії Габсбургів, їх наслідки для Чехії (1740–1781 рр.)

65. Реформи Йосифа II (1780–1790) в Австрійській монархії.

66. Польське питання і національний рух наприкінці XVIII – першої половини XIX ст. (від польських легіонів до визвольних повстань).

67. Програма відбудови польської держави та невдачі у її реалізації першої половини XIX ст. Варшавське князівство.

68. Створення Королівства Польського. Повстання 1830–1831 рр.

69. Вплив польського національного руху на народи Центрально-Східної Європи.

70. Наслідки наполеонівських війн для Австрії. Посилення національних рухів.

71. Повстання 1848 р. Політика Відня в період революційних подій.

72. Чеське національне відродження. Ідея слов'янської єдності.

73. Національне відродження в Хорватії. «Іллірійський рух».

74. Османська імперія в першій половині XIX ст.: внутрішній розвиток і міжнародне становище.

75. Російсько-турецькі та австро-турецькі війни першої половини XIX ст.

76. Охарактеризуйте Болгарське національне відродження. Формування національної свідомості у болгар у XIX ст.

77. Радикальна і ліберальна течії болгарського визвольного руху у XIX ст.

78. Становище болгарської церкви в умовах османського панування.

79. Державно-правове становище польських земель після поділів Речі Посполитої.

80. Національно-визвольна боротьба польського народу в 1830–1864 рр.

81. Причини поразки польського визвольного руху в 1830–1864 рр.

82. Економіка польських земель останньої третини XIX ст. –1914 р.

83. Політична ситуація в польських землях напередодні Першої світової війни.

84. Економічний і політичний розвиток Чехії до 1914 р.

85. Утворення Австро-Угорщини. Конституція 1867 р.
86. Охарактеризуйте соціальні та національні рухи польського і чеського народу другої половини ХІХ – початку ХХ ст.
87. Повстання 1876 р. в Болгарії. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр. та її наслідки.
88. Сербське королівство наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.
89. Політична криза на Балканах. Балканські війни 1912–1913 рр.

Політика оцінювання навчання

Під час вивчення освітнього компонента «Історія країн Центральної та Східної Європи середніх віків і нового часу» застосовується поточний та підсумковий семестровий форми контролю. Передбачено обов'язковий контроль вивчення навчального матеріалу, віднесеного на самостійну роботу. Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі усного опитування або письмового міні-контролю на лекціях та семінарських заняттях, у формі виступів здобувачів вищої освіти з доповідями, участі в дискусіях на семінарських заняттях, у формі написання рефератів, розв'язування кейсів, підготовки ІНДЗ.

Оцінювання навчальних успіхів здобувача вищої освіти здійснюється на основі відвідування лекцій, семінарських занять, виконання усіх видів завдань, запланованих ОК. Відвідування лекційного та семінарського курсів є обов'язковим. Поточне оцінювання здійснюється за результатами підготовки студента до семінарських занять та виконання тестових і контрольних завдань (середня арифметична оцінка 12 б.).

Модульні контрольні роботи виконуються у письмовій або тестовій формах (30 б.). В разі неможливості бути присутнім на заняттях, студент має повідомити про це старосту групи і складає пропущену тему або виконує завдання модульної контрольної роботи викладачеві індивідуально. За бажанням (при недостатній кількості балів) і консультацією із викладачем студент може додатково виконати індивідуальне завдання, скласти тести, виконати завдання в системі Moodle за певною темою і в такий спосіб підвищити підсумковий бал.

У разі підписання здобувачем вищої освіти індивідуального плану обов'язковим є відвідування семінарських занять. Високо оцінюється прагнення здобувачів вищої освіти: регулярно відвідувати заняття; систематично засвоювати навчальний матеріал; активно працювати на лекційних і семінарських заняттях, брати участь в обговоренні дискусійних питань; повною мірою долучатися до активних форм навчання; відпрацьовувати пропущені семінарські заняття. З поважних причин (наприклад, хвороба, міжнародна мобільність та ін.) навчання може відбуватись в он-лайн формі.

Не підтримуються пропуски занять здобувачів з неповажних причин та запізнення на заняття; користування мобільним телефоном чи іншими мобільними пристроями під час заняття (окрім випадків, передбачених навчальним планом та методичними рекомендаціями викладача); списування та плагіат.

Увесь навчальний процес відбуватиметься на засадах чесності, справедливості, відповідальності за результати своєї роботи, довіри до усіх учасників дидактичного процесу, об'єктивності оцінювання, толерантності, соціальної та гендерної рівності.

Порушення академічної доброчесності (недбайливе цитування, присвоєння чужих ідей чи робіт, плагіат, псевдоавторство, неповажне ставлення до учасників освітнього процесу тощо) не допускається. Вивчення освітнього компонента здійснюється за умов дотримання здобувачами освіти та викладачем Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки від 30.10.2020 р. URL: <http://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/03/Kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>.

Результати навчання, здобуті здобувачем освіти шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються у ВНУ імені Лесі Українки шляхом валідації. Порядок та процедура визнання регламентується «2024 ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки». URL: <https://ed.vnu.edu.ua>. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті (професійні

курси/тренінги, громадянська освіта, онлайносвіта, професійні стажування та ін.), які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають силабусу ОК.

Окремі теми, змістовий модуль чи ОК можуть бути перезараховані здобувачу вищої освіти відповідно до «2024 Положення про підготовку здобувачів освіти денної, (очної) форми навчання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки з використанням елементів дуальної освіти». URL: <https://ed.vnu.edu.ua/71-2>.

Загалом оцінювання здобувачів здійснюється відповідно до «2023 ПОЛОЖЕННЯ про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки». URL: <http://surl.li/daloo>». Максимальну кількість балів (100) можна набрати упродовж семестру за результатами виконання усіх видів робіт, які передбачені силабусом.

Максимальна кількість балів за поточну навчальну діяльність із ОК становить 40 балів (20 балів за один змістовий модуль). Після завершення вивчення тем кожного з 2-х змістових модулів здійснюється модульний контроль у формі виконання здобувачем освіти модульної контрольної роботи. Максимальний бал, отриманий за 2-і модульні контрольні роботи, становить 60 балів.

Підсумкова модульна оцінка визначається в балах як сума поточної та контрольної модульних оцінок. Модуль зараховується здобувачеві, якщо він успішно виконав всі види навчальної роботи, передбачені силабусом освітнього компонента. Перескладання будь-яких видів робіт, передбачених силабусом освітнього компонента, з метою підвищення підсумкової модульної оцінки не дозволяється.

Консультації здобувачам вищої освіти надаються: на кафедрі згідно графіку; онлайн через Університетський портал – Office 365, за допомогою Viber чи електронної скриньки (за попередньою домовленістю з викладачем).

Якщо здобувач не має заборгованості з тем, винесених на оцінювання, та отримав протягом семестру не менше 60 балів, то одержує відповідний підсумковий бал – задовільно (60–74), добре (75–89), відмінно (90–100). У випадку, коли студент отримав менше як 60 балів або хоче покращити результат,

то складає екзамен згідно з розкладом, затвердженим навчальним відділом Волинського національного університету імені Лесі Українки. Якщо студент не склав іспит з першого разу, то має можливість перескладати його. Під час вивчення ОК передбачена можливість визнання отриманої здобувачем вищої освіти неформальної освіти як оцінку з окремих тем згідно з Положенням про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки від 29.06.2022 р. URL: <http://surl.li/daloo/>

У процесі вивчення ОК застосовуються наступні **методи**:

- загальнонаукові методи пізнання;
- навчально-методичні методи і прийоми індивідуальної роботи та роботи з колективом;
- інтерактивна лекція;
- лекція-презентація;
- самостійна робота з науковою літературою;
- консультування;
- співбесіда зі студентом.

Розподіл балів, які можна набрати упродовж семестру

Освітній компонент складається з двох змістових модулів: 1. Центральна та Східна Європа в середні віки і ранній новий час (VI – кінець XVIII ст.); 2. Історія Центральної та Східної Європи в новий час (кінець XVIII ст. – 1914 р.).

Їх вивчення передбачає виконання ІНДЗ. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за такими формами контролю:

1. Поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 30 балів).
2. Виконання ІНДЗ, яке зараховується у поточний контроль (максимум 10 балів).
3. Модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Поточний контроль (мах = 40 балів)			Модульний контроль (мах = 60 балів)		Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	ІНДЗ	МКР 1	МКР 2	
15 балів 12 балів – робота на семінарських заняттях (за результатами відповідей обраховується середньоарифметичний бал (додаються всі отримані оцінки, отримане число ділиться на кількість відповідей). 3 бали – за активну участь у роботі на семінарських заняттях (доповнення, виступи з повідомленнями, рефератами, рецензування відповідей і т. д.).	15 балів 12 балів – робота на семінарських заняттях (за результатами відповідей обраховується середньоарифметичний бал (додаються всі отримані оцінки, отримане число ділиться на кількість відповідей). 3 бали – за активну участь у роботі на семінарських заняттях (доповнення, виступи з повідомленнями, рефератами, рецензування відповідей і т. д.).	10 балів	30 балів балів	30	100

Оцінювання роботи здобувачів вищої освіти на семінарських заняттях за 12 бальною шкалою:

1–3 бали – незадовільна відповідь з конспектом або ксерокопіями;

4–6 балів – неповна відповідь на поставлене питання з конспектом без самостійного володіння матеріалом;

7–9 балів – повна відповідь, здобувач вищої освіти лише частково користується конспектом;

10–12 балів – самостійна, повна відповідь без використання конспекту, виявлене вміння аналізувати, порівнювати матеріал, робити висновки та узагальнень.

Отже, оцінювання знань здобувачів освіти з освітнього компонента «Історія країн Центральної та Східної Європи середніх віків і нового часу» здійснюється на основі результатів *поточного і підсумкового модульного контролю знань*. Об'єктом оцінювання знань здобувачів освіти є програмовий матеріал з освітнього компонента, засвоєння якого перевіряється під час цих видів контролю.

Завданням поточного контролю є перевірка навчальних досягнень студентів. Завдання підсумкового модульного контролю – перевірка розуміння і засвоєння здобувачами освіти програмового матеріалу загалом, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання засвоєних знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми ОК тощо. Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних (семінарських) занять і має за мету перевірку рівня підготовленості здобувачів освіти до виконання конкретної роботи. Поточний контроль реалізується в різних формах, зокрема опитування, захист реферативних робіт, курсових робіт чи проєктів, захист матеріалів практик, виступи на семінарських заняттях, експрес-контроль, перевірка результатів виконання різноманітних індивідуальних науково-дослідних завдань, контроль засвоєння того навчального матеріалу, який заплановано на самостійне опрацювання здобувачем, тощо.

Поточна модульна оцінка складається з балів, які отримує здобувач за певні види навчальної діяльності: усне опитування на семінарських заняттях, участь в обговоренні виступів здобувачів, участь в дискусіях, письмові роботи, реферати, розв'язання тестових завдань, письмові самостійні роботи на заняттях, співбесіди на консультаціях, підготовка та захист рефератів тощо. Поточний контроль складає 40% суми балів, що виносяться на оцінювання даного модуля і загалом становить не більше 40 балів за заліковий кредит (2 x 20=40), включаючи отримані бали за ІНДЗ.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному освітньому рівні або на окремих його завершальних етапах. Він проводиться у формі модульного контролю, семестрового екзамену. Підсумковий модульний контроль здійснюється після завершення вивчення тем змістового модуля у формі виконання здобувачем освіти модульного контрольного завдання (контрольної роботи, тесту, колоквіуму тощо) та проводиться або під час навчального заняття (його частини), або поза розкладом згідно за окремим графіком. Форма проведення, кількість модульних контрольних робіт зазначаються в силабусі (програмі) освітнього компонента.

Максимальний бал, отриманий за модульні контрольні роботи, становить, як правило, не більше як 60.

Контрольна модульна оцінка визначається в балах за результатами комплексної контрольної роботи з окремого модуля і становить 60 балів в межах залікового кредиту ($2 \times 30 = 60$).

Підсумкова модульна оцінка визначається в балах як сума поточної та контрольної модульної оцінки з даного модуля.

Поточна семестрова оцінка визначається в балах як сума поточних модульних оцінок, отриманих за засвоєння всіх модулів, враховуючи індивідуальне науково-дослідне завдання ІНДЗ.

Підсумкова семестрова оцінка визначається як сума поточних модульних оцінок.

Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль з освітнього компонента проводиться в усній формі у вигляді семестрового екзамену. На іспит виносяться основні питання, типові та комплексні завдання, що потребують творчої відповіді та вміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач. Питання та форма проведення іспиту визначені у силабусі ОК «Історія країн Центральної та Східної Європи середніх віків і нового часу».

Підсумкова семестрова оцінка з освітнього компонента виставляється без складання іспиту за результатами поточного і модульного контролю у випадку,

якщо здобувач освіти успішно виконав усі завдання, передбачені силабусом, і набрав при цьому не менше як 75 балів та погоджується з оцінкою. Така оцінка виставляється в день проведення екзамену в присутності здобувача освіти.

Іспит складається, якщо здобувач освіти: 1) за результатами поточного і модульного контролю набрав менше 75 балів; 2) бажає підвищити рейтинг. У цьому випадку бали, набрані здобувачем за результатами модульних контрольних робіт, анулюються; екзаменаційна оцінка визначається в балах за результатами відповіді на 3-и теоретичні екзаменаційні питання, внесені до білету, за шкалою від 0 до 60 балів.

Підсумкова семестрова оцінка у випадку складання іспиту визначається як сума поточної семестрової та екзаменаційної оцінок у балах (максимально – 100 балів). Зазначена оцінка заноситься до екзаменаційної відомості та індивідуального навчального плану (залікової книжки) студента.

Повторне складання екзамену допускається не більше як два рази: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком навчального процесу.

Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90 – 100	Відмінно	A	відмінне виконання
82 – 89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75 – 81	Добре	C	загалом хороша робота
67 – 74	Задовільно	D	непогано
60 – 66	Достатньо	E	Виконання відповідає мінімальним критеріям
1 – 59	Незадовільно	Fx	Необхідне перескладання

Тематичний план змістових модулів

Змістовий модуль 1

Лекція 1. Вступ. Об'єкт і предмет. Джерела та історіографія. Методи викладання

План

1. Місце історії країн Центральної та Східної Європи в системі історичної освіти.
2. Періодизація освітнього компонента.
3. Джерела з історії народів Центральної та Східної Європи.
4. Історіографія.

Місце історії країн Центральної та Східної Європи в системі історичної освіти. Мета, предмет і завдання освітнього компонента (ОК). Європа та її регіони. Центральна та Східна Європа як регіони. Особливості еволюції Центральної та Східної Європи від найдавніших часів до 1914 р. Періодизація ОК.

Освітній компонент звертає увагу на регіон, у якому відбувався історичний розвиток України і українського народу і який «чинив безпосередній і опосередкований вплив на суспільну свідомість українців». За сучасною картою регіон складають країни – Литва, Латвія, Естонія, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія, Словенія, Сербія, Хорватія, Албанія, Чорногорія, Боснія і Герцоговина, Північна Македонія, Косово. Складовою частиною цього регіону є переважна більшість слов'янських країн.

У визначеному для вивчення регіоні слов'яни, розселені на великих просторах Центральної та Східної Європи, складають одну з найбільших і найчисельніших груп народів зі своєю багатою історією. Історія слов'янських народів розглядатиметься в контексті створення і розвитку багатонаціональних держав, до складу яких вони входили. Основну увагу приділено становленню сучасних націй, громадянського суспільства, суспільно-культурним процесам.

Принципи вивчення слов'янської історії: мовний (південні і західні слов'яни); конфесійний (католики і православні); регіональний (центральноєвропейський, східноєвропейський, полабо-прибалтайський, балкано-південнослов'янський регіони). Основні історико-культурні зони слов'янства. Поняття племені і народності, етнокультурних й історичних зв'язків.

Джерела з історії народів Центральної та Східної Європи. Джерела з історії слов'ян. Історіографія ОК. Основні традиції вивчення історії південних і західних слов'ян. Сучасна історична література. Завдання освітнього компонента та методи його викладання.

Слов'янознавство як комплексна наукова дисципліна включає історію, філософію, етнографію, що зародилася наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Рубіж століть став переломним етапом у розвитку слов'янознавства, і увійшов в історіографічну традицію під назвою національного Відродження. Південні і західнослов'янські етноси після багатовікового занепаду вийшли на арену європейського політичного і суспільного життя.

У XIX ст. слов'янознавство стало дисципліною викладання у провідних європейських університетах, у XXI ст. його вивчають практично в усьому світі. У наш час діють наукові інститути і університетські кафедри, регулярно проводяться міжнародні славістичні конгреси і конференції. Поступово у зв'язку зі своїм розвитком слов'янознавство з єдиного предмету трансформувалося в низку самостійних дисциплін: історію, філологію, етнографію, археологію та ін.

У нашому освітньому компоненті ми намагатимемося виявити сучасну точку зору на історію південних і західних слов'ян з найдавніших часів до початку 1914 р. Разом з тим збережемо і країнознавчий принцип викладу матеріалу.

Основою для розгляду історичного процесу в слов'янських країнах Центральної та Східної Європи складатиме політична історія. Історія економічна, соціальна (історія суспільних груп), культурна складають інші домінуючі проблеми курсу.

Культурно-історичні регіони слов'ян. На Півночі Європи – у слов'янському Помор'ї жили полабські слов'яни – ободрити (у низинах Ельби/Лаби) і лютичі

(між Ельбою і Одером). Лужицькі серби населяли середню течію Ельби. Центри Західного слов'янського Помор'я м. Колобжег і Щецин; центри Східнослов'янського Помор'я – Олива і Гданськ. У Польщі виділяються такі області, як Мала і Велика Польща, Мазовія, Куявія, Сілезія. Мала Польща (з центром у м. Кракові) розташована вздовж верхньої і середньої Вісли; Велика Польща (м. Познань і м. Гнезно) – на притоку Одера р. Варти; Мазовія (м. Варшава) – в низинах Західного Бугу; Куявія (м. Битгощ, м. Хелмно, м. Торунь) – в низинах Вісли; Сілезія – сумісно між Польщею і Чехією, вздовж Одера (м. Вроцлав)

До Центральної Європи відносять області Чехія, Словаччина і Моравія. Центром області Чехія є м. Прага на р. Влтаві (лівій притоці р. Ельби); Словаччини – м. Брно і м. Нітра; Моравія (вздовж р. Морава – ліва притока Дунаю) – м. Оломоуц. Альпійські слов'яни населяють Словенію – це Штирія, Каринтія і Крайна (з м. Любляна). Не маючи державної традиції вони входили до різних німецьких державних утворень і раніше інших південних слов'ян (у XII ст.) потрапили до складу володінь австрійських Габсбургів. Вони використовують латиницю і за віросповіданням є католиками.

Південно-Східну Європу складають Балкани (Балканський півострів). Болгарія сформувалася на основі колишніх римських провінцій Фракії, Македонії і Мезії, незважаючи на те, що назву отримала від тюркомовних болгар (протоболгар), які завоювали слов'янський Союз семи племен. Сербію складають території в гирлі р. Сави, що впадає в Дунай (м. Белград). Між р. Савою і р. Дравою лежить Посавська (або континентальна) Хорватія – м. Загреб; уздовж Адріатичного моря – Приморська (або Далматинська) Хорватія і Далмація – м. Задар, Дубровник, Нін, Спліт. Низка міст Адріатичного узбережжя сягає часів античної доби. Південніше Дубровника уздовж р. Дрин – Чорногорія (рання назва Дукля або Зета; м. Скадар); притокою р. Сави рікою Босне – Боснія (м. Сараєво) і Герцоговина.

Культура лінійно-стрічкової кераміки та її поширення. Неоліт та неоліт на терені Центрально-Східної Європи. Впливи з Передньої Азії, трипільсько-кукутенська культурна спільність. Дунайська культура. Кочове скотарство

Східної Європи. Ремісництво і обробка металів, Балкано-Карпатський центр металургії. Бронзовий вік: переселення племен. Культури кулястих амфор, ямної кераміки, шнурової кераміки, дзвоноподібних кубків, протобаденська, Чернавода, Баденська. Лужицька культура та її поширення. Катакомбна культурно-історична спільність. Племена зрубної/зарубинецької культури. Культура курганних поховань. Спосіб життя, соціальна організація і духовна культура племен бронзового віку. Індоевропейська мовна сім'я. Етногенетичні процеси.

Кельтська міграція, латенська культура. Іллірійський та венетський етноси. Фракійські племена. Кіммерійці. Поява скіфських племен. Давньогрецькі держави та їхні впливи в регіоні. Грецька колонізація Причорномор'я. Перші державні утворення - Скіфське, Одриське та Боспорське царства. Взаємини скіфів і фракійців з греками. Роль кельтських, фракійських та германських племен у розвитку регіону. Римська політика на Балканах та у Центральній Європі, взаємини римлян з племенами регіону. Криза Римської імперії і «Велике переселення народів». Етногенез германських і слов'янських етносів. Союзи германських і гунських племен. Рухи германських племен. Розселення слов'ян. Античний і варварський світи - зона цивілізаційного контакту.

Семінарське заняття 1. Античні джерела про народи Центральної і Південно-Східної Європи (VI ст. до н.е. – IV ст. н.е.)

План

1. Характеристика історичних джерел.
2. Історія розселення в Центральній і Південно-Східній та Східній Європі фракійців, кіммерійців, кельтів, скіфів, слов'ян та ін. племен.
3. Спосіб життя, господарство і суспільний лад ранніх народів.

Розселення фракійців, кіммерійців, кельтів, скіфів, слов'ян. Слов'яни в стародавній історії Центральної-Східної Європи. Походження слов'ян. Процес етногенезу давніх слов'ян. Наукові концепції праатьківщини слов'ян. Перші історичні відомості про слов'ян. Формування слов'янських племен. Основні

наукові теорії і сучасні наукові уявлення про стародавніх слов'ян. Територія розселення слов'ян. «Велике переселення народів». Заселення представниками різних етноконфесійних народів Балканського півострова. Проблеми формування ранньофеодальної державності у слов'ян. Господарство, спосіб життя і суспільний лад ранніх слов'ян в VI–VIII ст.

Контрольні питання та завдання

1. Назвіть племена, належні до східної, західної і південної групи слов'ян.
2. Охарактеризуйте писемні джерела з історії ранніх слов'ян.
3. Назвіть античних авторів перших віків нової ери.
4. Порівняйте відомості античних і візантійських авторів про ранніх слов'ян.
5. Охарактеризуйте основні етапи формування слов'янських племен.
6. Чи існувало в слов'янському середовищі рабство?
7. Виділіть дискусійні питання проблеми походження південних слов'ян.
8. Опишіть історію походів слов'ян у Візантійську імперію.
9. Охарактеризуйте особливості етногенезу у південних слов'ян.
10. Особливості процесу виникнення перших державних об'єднань у південних слов'ян.
11. У чому полягає своєрідність державотворення у західних слов'ян?

Рекомендована література

1. Абашина Н. С., Козак Д. Н., Синиця Є. В., Терпильовський Р. В. Давні слов'яни. Археологія та історія. Київ, 2012. 366 с.
2. Баран В. Д. Давні слов'яни. Київ, 1998. 336 с.
3. Власто А. П. Запровадження християнства у слов'ян: вступ до середньовічної історії слов'янства / пер. з англ. пер. Р. Ткачук та Ю. Терех. Київ: Юніверс, 2004. 496 с.
4. Гейштор А. Слов'янська міфологія. Київ, 2014. 416 с.

5. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ, 2019. 656 с.
6. Залізняк Л. Л. Від склавинів до української нації. Київ: Бібліотека українця, 1997. 256 с.
7. Залізняк Л. Л. Найдавніше минуле України. Київ, 1997. 80 с.
8. Залізняк Л. Л. Походження українського народу. Київ, 1996. 80 с.
9. Залізняк Л. Л. Походження українців. В лещатах імперських міфів. *Магістеріум. Археологічні студії*. Київ, НаУКМА, 2005. Вип. 20.
10. Залізняк Л., Отрощенко В., Бунятян К., Зубар В., Терпиловський Р., Моця О. Археологія України. (Курс лекцій). Київ: Либідь, 2005. 504 с.
11. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до XX ст. / за ред. проф. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. С. 3–25.
12. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге вид. Харків, 2019. 493 с.
13. Синиця Є. Перунові діти. Військова справа слов'ян на початку Середньовіччя. Київ: Темпора, 2012. 276 с.
14. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.
15. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя) / укл. О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.

Лекція 2. Стародавні слов'яни. Проблеми слов'янського етногенезу. Болгарія в VII–XIV ст.

План

1. Проблеми слов'янського етногенезу.
2. Слов'яни і протоболгари. Утворення болгарської держави, її розквіт у IX–X ст.
3. Друга Болгарська держава (XII–XIV ст.).

Семінарське заняття 2. Слов'яни і Візантія (IX-XI ст.)

План

1. Слов'янська колонізація на Балканах. Утворення болгарської держави та її відносини з Візантією.
2. Болгарія за часів Бориса I. Запровадження християнства. Богомільський рух.
3. Послаблення і занепад Болгарії. Підкорення її Візантією.
4. Війни з Візантійською імперією за відновлення болгарської державності.

Слов'яни і Візантійська імперія в VI–VII ст. Колонізація слов'ян на Балканах та її значення в історії Візантійської імперії. Слов'яни і протоболгари. Утворення болгарської держави, її розквіт у IX–X ст. Хан Крум (803–814) – значний діяч I Болгарської держави. Реформи Крума-Омуртага. Початок державного будівництва. Внутрішня і зовнішня політика болгарських ханів. Болгарія за часів князя Бориса I. Церковне будівництво. Боротьба за автокефалію болгарської православної церкви. Історія Болгарії часів Бориса I (852–889) і Сімеона (893–927). Війни з Візантією. Внутрішня криза і послаблення Болгарії за Петра (927–970). Богомільство та його місце серед інших єретичних вчень. Візантійське панування в Болгарії. Діяльність Константина-Кирилла Філософа і Мефодія. Болгарія і кирило-мефодіївська спадщина.

Друга Болгарська держава (XII–XIV ст.). Завоювання болгарських земель Візантією. Становище болгарських земель в умовах візантійського панування. Болгарські землі під владою Візантії. Повстання Федора і Асеня. Війни з Візантійською імперією за відновлення болгарської державності. Внутрішньополітична боротьба в Болгарії і відновлення державності. Розквіт Другої Болгарської держави за Івана Асеня II. Походи монголо-татар на Болгарію. Повстання Івайла. Доба феодальної роздробленості. Занепад Другої Болгарської держави. Завоювання турками-османами болгарських земель

Контрольні питання і завдання

1. Назвіть дискусійні проблеми з історії формування болгарської держави.
2. Охарактеризуйте політику Візантії щодо слов'ян, які заселяли провінції імперії.
3. Хто такі протоболгари? (Їх походження).
4. Назвіть основні військово-політичні об'єднання протоболгар.
5. Коли протоболгари перейшли до осілості ?
6. Охарактеризуйте духовне життя протоболгарського населення.
7. Коли і як виникла Перша Болгарська держава ?
8. Перелічіть перших протоболгарських правителів (ханів).
9. Чому хана Крума вважають видатним діячем Першого Болгарського царства ?
10. Розкрийте сутність реформ Крума-Омуртага.
11. Назвіть основні писемні джерела з історії виникнення централізованої монархії в Болгарії.
12. Охарактеризуйте соціально-економічне становище Першого Болгарського царства в другій половині X ст.
13. Коли припинила існування Перша Болгарська держава ?
14. Назвіть основні періоди в історії Болгарії з кінця VII – до початку XI ст.

Рекомендована література

1. Абашина Н. С., Козак Д. Н., Синиця Є. В., Терпильовський Р. В. Давні слов'яни. *Археологія та історія*. Київ, 2012. 366 с.
2. Андреев Й. История на Второто българско царство. Тирново: Абагар, 1996. 239 с. (болгарською мовою) URL: <https://rutracker.net/forum/viewtopic.php?t=4387335>.
3. Бортнікова А. В. Підкорення Візантією Першої Болгарської держави. (матеріали до лекції). *VI Всеукр. політологічні читання імені професора Богдана Яроша*: зб. наук. праць. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. Вип. 6. С. 23–29.

4. Власто А. П. Запровадження християнства у слов'ян: вступ досередньовічної історії слов'янства / пер. з англ. пер. Р. Ткачук та Ю. Терех. Київ: Юніверс, 2004. 496 с.
5. Дейвіс Н. Європа. Історія. Київ, 2001. 1200 с.
6. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до XX ст. / за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. С. 3–25.
7. Історія Центрально-Східної Європи / за ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. С. 39–46.
8. Златарски В. История на българската държава през средните векове. Т. I., История на Първото българско царство. Част I. Епоха на хуно-българското надмощие (679–852), София 1918. URL: <http://www.promacedonia.org/vz1a/index.html>.
9. Златарски В. История на българската държава през средните векове. Том I. История на Първото българско царство. Ч. II. От славянизацията на държавата до падането на Първото царство (852–1018), София 1927. <http://www.promacedonia.org/vz1b/index.html>.
9. Златарски В. История на българската държава през средните векове. Т. II. България под византийско владичество (1018–1187), София 1934. URL: <http://www.promacedonia.org/vz2/index.html>.
10. Златарски В. История на българската държава през средните векове. Т. III. Второ българско царство. България при Асеневци (1187–1280), София 1940. URL: <http://www.promacedonia.org/vz3/index.html>.
11. Козак О. В., Самойленко Н. І. Праболгари в історії східноєвропейського середньовіччя: актуальні питання вивчення. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2017. Вип. 47. С. 273–278.
12. Магія повсякдення давніх слов'ян. Нариси / кол. авт.; за ред. С. Горбаненка. Київ: Академперіодика, 2022. 210 с.
13. Приходнюк О. Гуни та протоболгари в Європі (за історичними та археологічними джерелами). Київ, 1999. 50 с.

14. Синиця Є. Перунові діти. Військова справа слов'ян на початку Середньовіччя. Київ: Темпора, 2012. 276 с.
15. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.
16. Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007. 463 с.

Лекція 3. Велика Моравія та її культурне значення

План

1. Чехії та Словаччини в дофеодальний період.
2. Заснування держави Велика Моравія. Правління Ростислава (846–870) і Святополка (871–894).
3. Місіонерська діяльність Кирила і Мефодія у Великій Моравії.
4. Культурне значення Великоморавської держави.

Племена, що проживали на території Чехії та Словаччини в дофеодальний період. Виникнення і розвиток «Держави» Само. Князівський центр у Південній Моравії на початку IX ст. Боротьба Моймирівського і Прибіновського князівств на початку IX ст. Перемога Моймирівської династії. Заснування держави Велика Моравія. Християнізація Великої Моравії. Місіонерська діяльність Кирила і Мефодія у Великій Моравії. Ставлення Римської курії та німецького духовництва до слов'янських місіонерів.

Землі, приєднані до Великої Моравії в роки правління Ростислава (846–870) і Святополка (871–894). Внутрішня і зовнішня діяльність князя Ростислава. Правління Святополка– результат територіальної експансії. Суспільний і державний устрій Великої Моравії. Культурне значення Великоморавської держави. Народи, що брали участь в завоюванні Великої Моравії. Вторгнення угорців в Паннонію і розпад Великоморавської держави.

Велика Моравія – перехідний тип ранньофеодальної держави. Місце і культурне значення Великої Моравії в історії ранньосередньовічної Європи.

Семінарське заняття 4. Кирило і Мефодій. Значення їх діяльності в розвитку слов'янської культури

План

1. Місіонерська діяльність «солунських братів».
2. Просвітницька справа Кирила і Мефодія та їх учнів в Моравії, Болгарії і Сербії.
3. Історична спадщина Кирила і Мефодія.

Передумови виникнення слов'янської писемності. Проблема походження і розвитку слов'янської писемності. Кирило і Мефодій – слов'янські просвітники (біографічні відомості, освіта). Глаголиця і кирилиця. Моравсько-паннонська місія святих Кирила і Мефодія. Місіонерська діяльність учнів Кирила і Мефодія, їх школи в Моравії, Болгарії і Сербії. Ставлення Римської курії та німецького духовництва до слов'янських місіонерів. Діяльність учнів Кирила і Мефодія в Болгарії.

Дві половини слов'янського культурного світу: *Pax Slavia Romana* і *Pax Slavia Orthodoxa*. Типи слов'янського дисголосся (рівняється двомовності): гомогенне у слов'ян-православних (Русь, Сербія, Болгарія) і гетерогенне у слов'ян-католиків (Чехія, Польща). Значення слов'янської писемності і християнізації для етнокультурного розвитку слов'янських народностей.

Контрольні питання та завдання

1. Охарактеризуйте передумови запровадження християнства у Великій Моравії.
2. На прикладі Великої Моравії і Болгарії покажіть зв'язок між запровадженням християнства і необхідністю поширення писемності рідною мовою.

3. Обґрунтуйте чому Кирила і Мефодія називають слов'янськими першопросвітниками.
4. Перелічіть землі, куди Кирило і Мефодій здійснювали свою місіонерську справу.
5. Назвіть місце народження Костянтина і Мефодія.
6. Де навчалися знамениті брати, у якому місті?
7. Походження кириличної та глаголичної абетки/азбуки.
8. У якому році була складена слов'янська абетка ?
9. Особливості розповсюдження слов'янської мови в Болгарії.

Рекомендована література

Джерела:

1. Житие Константина.
2. Житие Мефодия
3. Сказание Черноризца Храбра о письменах. Див. коментарі до них. Тексти джерел у книзі «Сказание о начале славянской письменности». Москва 1981.

Література:

1. Брайчевський М. Ю. Походження слов'янської писемності. Київ, 1998. 152 с.
2. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ: Критика, 2004. 462 с.
3. Велика Моравія (чеська мова, тематичний сайт).
URL:<http://www.moraviamagna.cz/>
4. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / пер. з англ. К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
5. Огієнко І. Костянтин і Мефодій. Їх життя та діяльність. Історично-літературна монографія. Вінніпег, 1970.
6. Слов'янські апостоли. *Вечірній Київ*. 1994. 7 червня.
7. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.

8. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя) / укл. О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.

Лекція 4. Сербські землі в VII – середині XIV ст.

План

1. Розселення слов'ян в VII ст. Князівство Зети і Рашки.
2. «Самуїлової держави» (середина X ст.).
3. Держава Неманичів (друга половина XII – перша половина XIV ст.).
4. Сербія за часів правління Стефана Душана (1331–1355 рр.)

Сербські землі VII ст. Розселення слов'ян в сербських землях. Князівство Зети і Рашки. Виникнення сербської держави. Прийняття християнства. Суперництво між Візантією і Болгарією за сербські землі в IX ст. Входження сербських земель до «Самуїлової держави» (середина X ст.). Анти візантійські повстання XI ст. Дуклянське королівство. Держава Неманичів (друга половина XII – перша половина XIV ст.) Піднесення Сербського королівства за часів Стефана Первовінчального. Організація церкви. Сербія за часів правління Стефана Душана (1331–1355 рр.). Стефан Душан – політичний діяч, законодавець. Війни з Болгарією і Візантією. Становлення і розвиток державних інститутів. Соціально-економічний розвиток.

Рекомендована література

1. Власто А. П. Запровадження християнства у слов'ян: Вступ до середньовічної історії слов'янства / З англ. пер. Р. Ткачук та Ю. Терех. Київ: Юніверс, 2004. 496 с.
2. Джура О. Династія Неманичів: шлях від католицької до православної ідентичності. *Славістична збірка*. 2016. Вип. 2. С. 272–281.
3. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ: Критика, 2004. 462 с.

4. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300–1600. Київ: Критика, 1998. 287 с.
5. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.) / за ред. В. І. Ярового. К., 2001. С. 281–296.
6. Кримський А. Історія Туреччини. Київ, 1924. 236 с.
7. Мазурчак Л. Законник Стефана Душана як джерело сербського середньовічного права. *Записки Львівського медієвістичного клубу*. 2018. Вип. 3. С. 24–29.
8. Острогорський Г. Історія Візантії. Львів: Літопис, 2002. 608 с.
9. Середньовічна Сербія. URL: https://www.rodoslovlje.com/medieval_serbia/
10. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.
11. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). /укл. О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.

Лекція 5. Хорватія в VII – першій половині XIV ст.

План

1. Переселення хорватів на їх історичні батьківщину.
2. Правління династії Трпимировичів. Крешимир IV (1058–1074) і Звонимир (1075–1089).
3. Влада династії Арпадів в Хорватії. Унія 1102 р.
4. Хорватія в системі міжнародних відносин (XII–XIV ст.)

Перші історичні відомості про хорватів. Переселення хорватів на їх історичні батьківщину. Поява середньовічної народності. Франкська експансія в кінці VIII – початку IX ст. Повстання Людевіта Посавського. Початок правління спадкової династії Трпимировичів. Розквіт їх держави в другій половині IX – перші десятиліття X ст. Церковні собори у Спліті (925 р., 928 р.) Адміністративно- територіальна структура Хорватської держави. Правління

Крешимира IV (1058-1074) і Звонимира (1075-1089). Походи угорських королів. Влада династії Арпадів в Хорватії. Унія 1102 р. Монголо-татарська навала в хорватські землі в XIII ст. Хорватія в кінці XIII ст. Хорватські землі під владою Венеції. Соціальна структура хорватського суспільства з VII–XIV ст. Формування станово-представницької монархії в XIII ст. Хорватія в системі міжнародних відносин (XII–XIV ст.)

Рекомендована література

1. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ: Критика, 2004. 462 с.
2. Войтович Л. В. Повертаючись до хорватів Константина Багрянородного. *Нартекс. Byzantina Ucrainensis*. Т. 2. Харків: Майдан, 2013. С. 71–101.
3. Дейвіс Н. Європа. Історія. Київ, 2001. 1200 с.
4. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300–1600. Київ: Критика, 1998. 287 с.
5. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / за ред. В. І. Ярового. К., 2001. С. 281–296.
6. Кримський А. Історія Туреччини. Київ, 1924. 236 с.
7. Пащенко Є. Проблеми і завдання порівняльного вивчення етногенезу хорватів в українському контексті. *Народознавчі зошити*. № 3 (117), 2014. С. 545–560.
8. Hrvatska: zemlja i ljudi – Povijesni pregled (Хорватія: земля і люди – Історичний огляд). URL: <https://web.archive.org/web/20130928081704/http://www.croatia.eu/page.php?lang=1&id=13>.
9. Pavlicevic Dragutin. *Kratka politicka i kulturna povijest Hrvatske*. Zagreb: Hrvatski informativni centar, 1998. URL: <https://web.archive.org/web/20040630065858/http://www.hic.hr/books/pavlicev/>.

12. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.

13. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). /укл. О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.

Лекція 6. Чехія в період раннього середньовіччя X–XII ст. Чеське королівство (друга половина XII–XIV ст.)

План

1. Формування державності Пржемисловців у X–XII ст.
2. Зміцнення Чеського королівства у XIII ст.
3. Соціально-економічний розвиток і адміністративний устрій Чеського королівства. Стани чеського суспільства.
4. Чехія за правління Карла IV.

Ранні слов'янські племена на території Чехії. Чеські і словацькі землі в давнину. Перші князі з династії Пржемисловців. Політика Болеслава I. Завершення об'єднання чеських земель під владою Пржемисловців. Формування держави Пржемисловців. Занепад Чеської держави в останній чверті XII ст. Соціально-економічний розвиток і адміністративний устрій Чеського королівства. Соціальна структура чеського суспільства в період становлення феодальних відносин.

Період феодальної роздробленості в Чехії. Зміцнення Чеського королівства на рубежі XII–XIII ст. Економічний розвиток і політичні відносини в чеських землях XII – першої третини XIV ст. Взаємини чеських правителів з римською курією. Колонізація та її особливості в Чехії. Виникнення міст. Правління останніх Пржемисловців. Становище церкви в Чехії в першій половині XIV ст. Політична ситуація в Чехії в першій половині XIV ст. Боротьба за чеський престол. Прихід до влади династії Люксембургів. Розквіт Чеського королівства в часи правління Карла IV. Взаємини короля, шляхти, міст і церкви.

Семінарське заняття 4. Внутрішня і зовнішня політика Карла IV

План

1. Чехія в період правління Карла IV.
2. Взаємовідносини короля, шляхти, міст і церкви.
3. Культурна політика Карла IV. Заснування Празького університету.

Чехія в період правління Карла IV. Взаємини короля, шляхти, міст і церкви. Місце Чехії в Європі. Взаємини кололя, шляхти, міст і церкви. Держава і суспільство. Законник «*Majestas Carolina*». Основи станово-представницької монархії в Чехії і тенденції її розвитку. Специфіка цехового ремесла в Чехії. Організація міських поселень і їх відносини з сеньйорами. Німецька колонізація і німецьке право в Чехії. Станова структура чеського суспільства. Станові привілеї в Чеському королівстві.

Культурна політика Карла IV. Заснування Празького університету та його роль в розвитку чеської культури. Розвиток літератури і літописання за часів Карла IV. Архітектура. Образотворчне мистецтво. Скульптура.

Контрольні питання та завдання

1. Місце Чехії в Європі у XIV.
2. Землеробська (сільська) колонізація в Чехії XIII–XIV ст.
3. Німецька колонізація і німецьке право в містах Чехії.
4. Характеристика станової структури чеського суспільства XII–XIV ст.
5. Станові привілеї в Чеському королівстві.
6. Специфіка цехового ремесла в Чехії.
7. Організація міських поселень і їх відносини з сеньйорами.
8. Економічна політика Карла IV в Чехії.
9. Економічний і політичний розвиток Чехії кінця XIV – початку XV ст.
10. Характеристика законника «*Majestas Carolina*».
11. Королівські міста в Чехії.
12. Культурна політика Карла IV в Чеському королівстві.

13. Розвиток літератури і літописання за часів Карла IV.

14. Розвиток архітектури, образотворчого мистецтва.

Рекомендована література

1. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ: Критика, 2004. 462 с.
2. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / пер. з англ. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
3. Дейвіс Н. Європа. Історія. Київ, 2001. 1200 с.
4. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / за ред. В. І. Ярового. Київ, 2001. 630 с.
5. Історія Центрально-Східної Європи / за ред. проф. Леоніда Зашкільняка. Львів, вид-во Львівського національного університету, 2001. 628 с.
5. Початки Чеського князівства (чеською мовою). URL:
<https://malinovysvet.cz/dejiny/premyslovcitest.pdf>
6. Cosmas Pragensis. Chronica Bohemorum (Козьма Празький. Хроніка Богемська). URL:
https://web.archive.org/web/20190227182114/https://www.dmgh.de/de/fs1/object/display/bsb00000683_00002.html?sortIndex=010:060:0002:010:00:00.
7. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.
8. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). /Укл. О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.

Семінарське заняття 5. Гуситський рух в Чехії в XV ст. (заняття 1)

План

1. Характеристика джерел та історіографія гуситського руху.
2. Соціально-економічний і політичний розвиток Чехії в другій половині XIV– XV ст.
3. Опозиція проти католицької церкви і німецького засилля.

4. Ідеологічні передумови гусизму. Діяльність Яна Гуса.

Криза чеського суспільства та зародження гуситського руху. Ідеологічні передумови гусизму. Критика політики католицької церкви вже в другій половині XIV ст. Празький університет – осередок дискусій щодо реформації католицької церкви. Послідовники і противники відомого реформатора Д. Вікліфа в Празькому університеті (1320–1384). Магістр Празького університету Ян Гус – лідер реформаторів церкви. Діяльність Яна Гуса. Реформи Празького університету. Король Чехії Вацлав IV (1378–1409). Кутногорський декрет 1409 р. Формування основних таборів гуситського руху.

Семінарське заняття 6. Гуситський рух в Чехії в XV ст. (заняття2)

План

1. Передумови, причини і хід гуситських війн.
2. Чашники і таборити: програма і тактика.
3. Аналіз чотирьох празьких статей. Заснування Табора. Програма таборитів. Вчення про кінець світу.
4. Утворення селянсько-плебейського і рицарсько-бюргерського таборів у гуситському русі. Ян Жижка. Аналіз військового статуту Яна Жижки. Гуситські війни (1419–1437 рр).

Діяльність Яна Гуса. Формування двох таборів гуситського руху. Гуситська революція. Гуситські війни. Нова фаза гуситського руху. Політична боротьба в період з 1437 по 1471 рр. Іржи з Подебрад. Гуситський рух – його лідери, міжнародний контекст, соціально-політичне та історико-культурне значення.

Контрольні питання та завдання

1. Охарактеризуйте особливості економічного і політичного розвитку Чехії наприкінці XIV ст.
2. Назвіть причини загострення соціальних і національних суперечностей в Чехії в другій половині XIV – початку XV ст.
3. Якою була соціальна структура чеського суспільства напередодні гуситського руху?
4. Чому перша європейська революція доби Середньовіччя відбулася в Німецькій імперії, а не в Англії, Франції, чи Іспанії?
5. Порівняйте гуситські події з англійським повстанням 1215 і 1265 років. Чому ті завершилися швидко, а гуситський рух так затягнувся?
6. Хто був Ян Гус за своїми поглядами і програмою: революціонер, реформатор, консерватор? В чому полягає різниця між цими трьома видами політиків?
7. Кого з діячів чеського руху можна назвати революціонером, реформатором, консерватором, реакціонером і чому?
8. Поясніть як сталося, що в керівництві Празького університету в 1400 р. більшість складала німці?
9. В яких країнах Європи на початку XV століття вже були університети?
10. Які предмети вивчали в Празькому університеті в XV ст.? Які предмети викладав Ян Гус?
11. Яка нова військова тактика з'явилися в Європі завдячуючи гуситам?
12. Чому гусити, що мали військову перевагу не завоювали всю Європу?
13. Як би розвивався гуситський рух далі, якби таборити перемогли в битві при Липанах?
14. Чи міг король Чехії Вацлав IV зупинити рух в 1400 роках, впровадивши реформи? Запропонуйте проект таких реформ.
15. Чому гусити-проповідники не мали успіху в інших країнах Європи, наприклад в Польщі?
16. Чому папа римський не погоджувався визнати мінімальні вимоги чашників? В чому вони полягали?

17. Чому на соборі в Констанці священники спалили Гуса? Невже вони не розуміли, що це приведе до заколоту в Чехії?
18. Чому Ян Гус поїхав на суд в Констанц, а не залишився в Празі на чолі своєї партії?
19. Яке право на чеський трон мав імператор Сигізмунд? Чому в Чехії не хотіли бачити його своїм королем?
20. Перелічіть знаменитих сучасників Яна Жижки.

Рекомендована література

1. Андрусяк Я. Я. Формування станово-представницької монархії у Чеському королівстві за правління династії Ягеллонів (1471–1526 рр.). Ужгород, 2016. 270 с.
2. Андрусяк Я. Протистояння між католиками та утравкістами в період правління Владислава II Ягеллона (1471–1485 рр.). *Українці й народи Центрально-Східної Європи: культурна та історична спадщина*. Збірник наукових праць на пошану професора Михайла Тиводара. Ужгород, 2015. С. 102–118.
3. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ: Критика, 2004. 462 с.
4. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / пер. з англ. К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
5. Історія Центрально-Східної Європи / за ред. проф. Леоніда Зашкільняка. Львів, вид-во Львівського національного університету, 2001. 628 с.
6. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до ХХ ст. / за ред. проф. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. 630 с.
7. Попович М. Чеське суспільство в умовах розгортання гуситського руху. *Історичний часопис з богемі стики і словакістики*. Вип 8. Ужгород, 2020. С. 51–59. <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/61395>.
8. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.

9. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укл. О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
10. Vavřinec z Vřezové (Лаврентій із Бржезової). Husitská kronika. Praha, 1979. 429.

Лекція 7. Польська держава в період правління династії П'ястів (IX – друга половина XIV ст.)

План

1. Походження польської династії П'ястів. Виникнення Давньопольської держави. Мешко I. Прийняття християнства.
2. Криза польської державності. Доба роздробленості.
3. Економічний і політичний розвиток Польщі в XIII–XV ст.
4. Казимір III Великий (1333–1370). Формування станово-представницької монархії в XIV–XV ст.

Семінарське заняття 7. Основні віхи політичного розвитку Польщі в XIII–XV ст. (заняття 1)

План

1. Польські князівства. Об'єднавчі тенденції. Державний устрій Польщі.
2. Формування станової монархії в XIV–XV ст.
3. Казимир III Великий (1333–1370).
4. Формування органів станового представництва.

Семінарське заняття 8. Економічний розвиток Польщі в XIII–XV ст. (заняття 2)

План

1. Форми колонізації і перебудова аграрних відносин.
2. Становище міст, торгівлі, гірничої справи.
3. Соціальна структура польського суспільства.
4. Формування станових привілеїв шляхти.

Населення і внутрішня колонізація. Сільське господарство. Ремесло і торгівля. Соціальна структура. Економічний розвиток в XIII–XV ст. Форми колонізації і перебудова аграрних відносин. Розвиток міст, торгівлі, гірничої справи. Соціальна структура суспільства. Духовенство. Селянство. Рицарство-шляхта. Формування станових привілеїв шляхти. Міщани. Німецька колонізація в Польщі XIII–XIV ст.

Основні віхи політичного розвитку Польщі XIII–XV ст. Об'єднавчі тенденції. Державний устрій Польщі. Формування єдиної станової держави в XIV–XV ст. Казимір III Великий (1333–1370). Реформи Казиміра III Великого. Зовнішня політика Польщі наприкінці XIV– у XV ст. Відносини з Тевтонським орденом. Кревська унія. Грюнвальдська битва. Формування органів станового представництва. Станово-представницька монархія в XIV–XV ст. Польська культура XIII–XV ст.

Семінарське заняття 9. Діячі польського і чеського Відродження

План

1. Загальна характеристика доби Відродження.
2. Видатні діячі польського Відродження: А. Фрич-Моджевський, Я. Кохановський, М. Рей.
3. Великі відкриття Миколи Коперника. Чеські гуманісти.

XVI століття – період кризи римо-католицької церкви. Польська культура в XVI – першій половині XVII ст. Гуманізм в Польщі. А. Фрич-Моджевський. М. Коперник. Я. Кохановський. М. Рей. Розвиток освіти, науки і суспільної думки в Польщі. Література. Зміни в матеріальній культурі і способі життя. Реформація в Польщі. Міста – центри Реформації. Антитринітарії. Протестантизм і пізній гусизм в Чехії. Релігійна боротьба в Чехії. Община чеських братів. Петро Хельчицький. Поразка чеських станів в 1618–1620 рр. Перемога католицької Контрреформації. Діяльність ордену ієзуїтів в Польщі і Чехії.

Контрольні питання та завдання

1. Охарактеризуйте основні писемні джерела ранньосередньовічної історії Польщі.
2. Проблема походження династії П'ястів за Хронікою Галла Аноніма XII ст.
3. Порівняйте цикл легенд про походження династії П'ястів, викладених в Хроніці Галла Аноніма XII ст. та Великій хроніці XIV ст.
4. Назвіть перших польських правителів правлячої династії.
5. Коли і яким князем запроваджено християнство в Польщі?
6. Чи завершив об'єднання польських земель при Мешко I?
7. Хто з польських князів завершив об'єднання польських земель в єдиній державі?
8. Як вирішувалося в Польщі питання церковної організації наприкінці X ст.?
9. В якому році Польща стала королівством?
10. Охарактеризуйте політичний устрій Давньопольської держави.
11. Охарактеризуйте зовнішню політику Болеслава Хороброго.
12. Розкрийте причини і сутність соціально-політичної кризи Давньопольської держави в 40–70-х роках XI ст.
13. Як розвивалась в Польщі система сеньйорату і принципату?
14. Коли Польща вступила в добу феодальної роздробленості?
15. Які види колонізації в XIII–XIV ст. в Польщі Ви знаєте ?
16. Розкрийте сутність і наслідки німецької колонізації в Польщі.
17. Перелічіть польські міста, засновані на німецькому праві.
18. Охарактеризуйте процес формування єдиної станової держави в XIV–XV ст.
19. Зовнішня політика Корони польської наприкінці XIV–XV ст.

Рекомендована література

1. ANONIM TAK ZWANY GALL. KRONIKA POLSKA (Галл Анонім. Хроніка Польська) URL:
<https://web.archive.org/web/20060831201245/http://monika.univ.gda.pl/~literat/gall/index.htm>.
2. Jan Długosz: Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego (Ян Длугош. Річники, чи хроніки славного Королівства Польського). URL:
<https://dlugosz.polona.pl/pl/>.
3. Головка О. Русь і Польща в міжнародному житті Європи (X – перша половина XIII ст.). Київ, 2021. 600 с.
4. Гриневич Т. Кревська унія в дискусіях польських істориків міжвоєнного Часу. *Студії з архівної справи та документознавства* Київ. 2010. Т. 18. С. 149–156.
5. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / пер. з англ. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
6. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002. 752 с.
7. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / за ред. В. І. Ярового. К., 2001. С. 80–87.
8. Історія Центрально-Східної Європи / за ред. проф. Леоніда Зашкільняка. Львів, вид-во Львівського національного університету, 2001. С. 67–69, 86–90.
9. Ключовський Є. Історія Польщі до кінці XV ст. Люблін, 2005. 240 с.
10. Польща – нарис історії / за ред.: Влодзімежа Менджецького та Єжи Брацисевича; пер. з пол. Івана Сварника. Варшава: Вид-во Ін-т нац. пам'яті, 2015. 365 с.
11. Томин Ю. Внутрішня та зовнішня політика Болеслава Хороброго. *Вісник Прикарпатського університету*. Історія. 2013. Вип. 23–24. С. 143–151.
12. Labuda Gerard. Pierwsze państwo polskie, Kraków, 1989. 80 s.
13. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.

14. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укл. О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.

15. Młodsza Europa. Europa Środkowo-Wschodnia w kręgu cywilizacji chrześcijańskiej średniowiecza", Jerzy Kłoczowski, Warszawa 1998.

16. Topolski J. Historia Polski: Od czasów najdawniejszych do 1990 r. Wyd.6. Warszawa, 1995. 380 str.

17. Wielka historia Polski. Kraków, 1997–2000. T.1–12.

Тема 8. Утворення Московської держави (друга половина XV – XVI ст.)

Російське царство (до 1721 р.)

План

1. Внутрішня і зовнішня політика великих князів московських Івана III та Василя III.
2. Іван Грозний. Російське царство XVI ст.
3. Оцінка істориками внутрішньої і зовнішньої політика Івана Грозного.
4. Культура Великого князівства Московського.

Утворення князівства Володимирського і Московського (70-80-ті рр. XV–1547 р.). Об'єднання північно-східних земель навколо Москви. Приєднання Нижнього Новгороду, Ярославля, Ростова, Новгороду, В'ятки. Проблема золотоординської залежності. Підпорядкування московській владі Твері, Пскова, Рязані, Смоленська і Чернігово-Сіверщини.

Політичний лад князівства Володимирського і Московського. Посилення влади московських князів. Судебник 1497 р. Початок формування органів центральної і місцевої влади московських великих князів. Зародження приказного управління. Скорочення кількості уділів. Боярська дума. Господарський двір. Організація війська. Князівсько-боярська опозиція. Церква і великокнязівська влада. Йосифляни і нестяжателі. Єретичні рухи кінця XV–початку XVI ст.

Семінарське заняття 10. Велике князівство Московське. Російське царство XVI ст.

План

1. Утворення князівства Володимирського і Московського. Внутрішня політика великих московських князів Івана III та Василя III.
2. Іван Грозний. Російське царство XVI ст.
3. Культура Великого князівства Московського.

Утворення сильної Московської держави за часів Івана III і Василя III. Російське царство (до 1721 р.). Політичні і соціальні причини запровадження опричнини. Посилення особистої влади царя. Ліквідація уділів. Боротьба з боярською опозицією. Опричнина і терор. Дискусії істориків про шляхи політичного розвитку Росії. Іван Грозний. Андрій Курбський. Наслідки опричнини. Масові втечі селян. Козаччина. Опричнина і кріпосне право.

Основні напрями зовнішньої політики Росії в XVI ст. Приєднання до Росії Казанського і Астраханського ханства. Вхідження башкирських земель. Позиції Росії на Кавказі. Відносини з Кримським ханством. Боротьба за вихід до Балтійського моря. Розгром Лівонського ордену. Включення в війну Литви, Польщі, Швеції. Лівонська війна. Народи Приуралля і Західного Сибіру у складі Сибірського ханства. Завоювання Сибіру.

Утворення сильної Московської держави за часів Івана III і Василя III сприяло піднесенню культури, виробленню державницької ідеології, яка б об'єднала всі прошарки тогочасного російського суспільства. Важливим елементом державної і церковної ідеології стала ідея "Москва – третій Рим". Її автором вважається монах Філофей. Він у листах до великокняжої родини стверджував, що Московська держава є єдиним захисником справжньої християнської віри – православ'я, перейнявши церковну естафету від Риму та Константинополя, котрі не витримали гріховних спокус, зрадили істинно правильну віру і перейшли на католицизм.

Ще один елемент державної ідеології того часу сформулював у творі «Сказаніє о князях Владімірских» монах Спиридон Сава. У «Сказанні...» обстоювалася думка про спадковість влади московської династії від Володимира Мономаха, перших Рюриковичів і навіть римських імператорів та біблійних героїв.

Попри свою хибність, ідеї Філофея та Спиридона Сави справили значний вплив на формування російської культури, заклали ідеологічні передумови для перетворення Москви на важливий світовий культурний, релігійний та політичний центр. Вони стали основою сучасної російської цивілізації.

Контрольні питання та завдання

1. Визначте основні напрямки внутрішньої та зовнішньої політики Івана III та Василя III.
2. Назвіть дату скинення Московською державою золотоординського ярма.
3. Про що йдеться у документі «Сказаніє о князях Владімірских»?
4. Хто вважається автором ідеї «Москва – третій Рим», в чому її сутність?
5. Назвіть найважливіші досягнення культури Північно-Східної Русі в XIII–XV ст.
6. Охарактеризуйте внутрішню політику Івана IV Грозного.
7. Головні досягнення Росії на міжнародній арені за часів Івана IV Грозного.

Рекомендована література

1. Зимин А. А., Хорошкевич А. Л. Россия времени Ивана Грозного. Москва, 1982. 184 с.
2. Ляпіна О. В. Утвердження Росії на Кавказі (середина XVI – перша третина XIX ст.): Навчальний посібник. Київ: Логос, 2009. 256 с.
3. Історія Росії (з найдавніших часів до кінця XVIII століття): навч. посіб. /автор-уклад. В. М. Мордвінцев. Київ, 2013. 455 с.

4. Полещук Т. Історія Росії XIX – початку XX ст.: навч. посіб. Львів: ПАІС, 2008. 400 с.

5. Мордвінцев В. М. Переїзд князів Глинських на російську службу в кінці XV–XVI століття (за даними родовідної пам'яті про князів Глинських). *Вісник Київського університету. Історія*. Київ. 1997. Вип. 35. С. 13–19.

Змістовий модуль 2. Історія Центральної та Східної Європи (кінець XVIII ст. – 1914 р.)

Лекція 9. Південно-Східна Європа під владою Османської імперії

План

1. Політична ситуація на Балканах напередодні османського вторгнення.
2. Османські завоювання південнослов'янських народів, його етапи і наслідки.
3. Болгарський, сербський, хорватський народи під владою Османської імперії (XV–XVIII ст.)

Семінарське заняття 11. Народні рухи в Центральній і Південно-Східній Європі (XVI–XVII ст.)

План

1. Особливості опору південнослов'янських народів проти османського завоювання.
2. Боротьба болгар проти османської влади в XV–XVII ст.
3. Народні рухи в Польщі.
4. Народні рухи в Чехії в XVI–XVII ст.

Початок османської експансії на Балканах. Політична ситуація на Балканах напередодні османського вторгнення. Османські завоювання

південнослов'янських народів, його етапи і наслідки. Битва на річці Мариці 1371 р. Завоювання турками-османами Другої Болгарської держави. Битва на Косовому полі 1389 р. Характер завойовницької політики османів. Визнання васальної залежності Сербією. Сербська деспотовина. Хрестовий похід 1443–1444 р. Поразка під Варною (1444). Османські завоювання другої половини XV ст. Битва при Мохачі 1526 р. та її політичні наслідки. Розділ хорватських земель. Завоювання Воєводини (середина XVI ст.). Завершення періоду османської експансії в Європі (кінець XVI ст.)

Завойовані народи під владою Османської імперії (кінець XIV–середина XVIII ст.) Система влади і етнополітичний механізм османського панування. Наслідки османських завоювань для слов'янських народів. Панування мусульманської меншості над більшістю християнського населення на завойованих територіях. Організація системи управління на завойованих землях. Тимарна система землеволодіння. Правове становище підкорених народів. Дискримінація християнського населення. Ісламізація. Розвиток міст. Криза османської держави в XVII ст. Соціально-економічне становище південнослов'янських земель у складі Османської імперії. Форми визвольної боротьби слов'янських народів в європейських провінціях Османської імперії.

Болгарський народ під владою Османської імперії (XV–XVIII ст.) Завоювання турками-османами Болгарії в XIV ст. Соціально-економічне становище болгарських земель в XV–XVI ст. Криза Османської держави і болгарські землі в XVII ст. Боротьба болгарського народу проти османської влади в XV–XVII ст. Становище болгарських земель у XVIII ст.

Контрольні питання та завдання

1. Османська експансія в Південно – Східній Європі в другій половині XIV – початку XVI ст.
2. Османські володіння на Балканах: адміністративно – територіальний поділ та система управління.

3. Суспільно – політичне становище християнського населення під владою Османською імперією: визвольна боротьба (XIV–XVIII ст.).
4. Завоювання турками-османами Болгарії в XIV ст.
5. Релігійно-політичний механізм османського панування.
6. Соціально-економічне становище болгарських земель в XV–XVI ст.
7. Криза Османської держави і болгарські землі в XVII ст.
8. Боротьба болгарського народу проти османської влади в XV–XVII ст.
9. Становище болгарських земель у XVIII ст.
10. Початок османської експансії на Балканах. Битва на Косовому полі.
11. Сербська деспотовина XV ст.
12. Особливості османської воєнно-ленної системи.
13. Участь сербів у війнах Австрії з Османською імперією в XVII–XVIII ст.
14. Турецький наступ в Хорватії.
15. Битва при Мохачі та її політичні наслідки.
16. Хорватські землі в австро-турецьких війнах XVII–XVIII ст.
17. Національно-визвольна боротьба в Чорногорії в XV–XVII ст.
18. Передумови народних рухів в Центральній і Південно-Східній Європі XVI – XVII ст.
19. Класові і національні суперечностей в пізньому середньовіччі (на прикладі Центральної і Південної Європи).
20. Реформація – ідейна основа селянських і міських рухів.
21. Вплив фільварково-кріпосницьких порядків на активізацію народних рухів в Чехії і Польщі.
22. Козацькі повстання XVI–XVII ст.
23. Козаччина в боротьбі з суспільним устроєм Речі Посполитої.
24. Вхід Чехії до складу монархії Габсбургів – визначальний чинник посилення народних виступів XVI – початку XVII ст.
25. Встановлення влади Османської імперії, Венеції і Габсбургів в країнах Південно-Східної Європи як фактор активізації народних виступів в регіоні.
26. Анти турецькі виступи в Болгарії, Хорватії, Словенії (XVI ст.)
27. Гайдуцькі загони, мета їх діяльності, ставлення до них місцевого населення.

Рекомендована література

1. Бортнікова А. Етнополітичний механізм османського панування в Болгарії в XV–XVII ст. (матеріали до лекції). *VI Всеукр. політологічні читання імені професора Богдана Яроша*. Зб. наук. праць. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. С. 28–35.
2. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / пер. з англ. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
3. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300–1600. Київ: Критика, 1998. 287 с.
4. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до XX ст. / за ред. проф. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. 630 с.
5. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.
6. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укл. О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.

Лекція 10. Чехія у складі монархії Габсбургів. Реформи в Австрійській монархії у XVIII ст.

План

1. Перші спроби реформ в Австрійській монархії. 1740–1781 рр.
2. Відміна особистої залежності селян. Аграрна реформа.
3. Адміністративна, судова і воєнна реформа.
4. Шкільна реформи та ін.

Семінарське заняття 12. Чехія у XVII і часи її існування в межах Австрійської монархії Габсбургів у XVIII ст.

План

4. Соціально-економічне і політичне становище чеських земель з 1648 до 1780 р.
5. Перші спроби реформ в монархії Габсбургів. 1740–1781 рр.
6. Реформи Йосифа II (1780–1790).

Чехія у складі монархії Габсбургів. Соціально-економічне і політичне становище чеських земель в другій половині XVIII ст. у складі монархії Габсбургів. Становище міст. Процес першочергового накопичення капіталу. Розвиток промислового підприємництва. Особливості політичного статусу чеських земель у складі монархії Габсбургів. Національні відносини. Перші спроби реформ в монархії Габсбургів. 1740–1781 рр. Реорганізація органів управління. Реформи Марії Терезії (1740-1780). Криза панщинно-кріпосницької системи. Панщинний патент 1775 р. Розвиток мануфактур. Ремісничє виробництво, торгове і фінансове підприємництво. Реформи Йосифа II (1780–1790). Реформа церкви. Відміна особистої залежності селян. Аграрна реформа. Адміністративна, судова та воєнна реформа. Охорона здоров'я. Соціальне забезпечення.

Контрольні питання та завдання

1. Підпорядкування Чеських земель Габсбургам (XVI – XVII ст.).
2. Національні та релігійні відносини в Чеських землях (XVII ст.).
3. Утворення і розширення монархії Габсбургів (XVI – XVII ст.).
4. Тридцятилітня війна та її наслідки для Центрально – Східної Європи (XVII ст.).

5. Габсбурзькі володіння у Центральній Європі та Балканах (XVIII ст.).
6. Особливості політичного статусу чеських земель у складі монархії Габсбургів.
7. Соціально-економічне становище Чехії за часів правління Марії-Терезії.
8. Просвітницький абсолютизм другої половини XVIII ст.
9. Соціально-економічний розвиток чеських земель в другій половині XVIII ст.
10. Розвиток мануфактур. Ремісниче виробництво, торгівля і фінансове підприємництво в Чехії в другій половині XVIII ст.
11. Криза панщинно-кріпосницької системи. Патент 1776 р.
12. Реформи Йосифа II (1780–1790 рр.).

Рекомендована література

1. Бортнікова А. В. Чехія у складі монархії Габсбургів. Реформи II половини XVIII століття (матеріали до лекції). *V Всеукр. політологічні читання імені професора Богдана Яроша*. Зб. наук. праць. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. С. 29–35.
2. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ: Критика, 2004. 462 с.
3. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / пер. з англ. К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
4. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300–1600. Київ: Критика, 1998. 287 с.
5. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до XX ст. / за ред. проф. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. 630 с.
6. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.
7. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укл. О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
8. *Dejiny zemi Koruny ceske. Od prichodu slovanu do roku 1740*. D.1. Praha, 1997.

Лекція 11. Польща в другій половині XVIII ст. Поділи Речі Посполитої Обох Народів.

План

1. Річ Посполита Обох Народів – підсумки XVII ст.
2. Криза держави. Спроба державних реформ другої половини XVIII ст.
3. Наслідки поділів.

Семінарське заняття 13. Державні реформи в Польщі другої половини XVIII ст. Поділи Речі Посполитої Обох Народів та їх наслідки

План

1. Формування реформаторського табору.
2. Державні реформи у 1760-х роках. Перший поділ Речі Посполитої.
3. Політична ситуація у 1780-х і 1790-х роках. Другий поділ Речі Посполитої. Третій поділ Речі Посполитої.
4. Наслідки поділів.

Економічний занепад Речі Посполитої у XVIII ст. Соціально-економічний розвиток Речі Посполитої другої половини XVIII ст. Зміни в соціальній структурі польського суспільства в другій половині XVIII ст. Еволюція державного ладу Речі Посполитої в першій половині XVIII ст. Внутрішньо і зовнішньополітична криза Речі Посполитої у 20-х – 60-х роках XVIII ст. Створення реформаторського табору. Рух конфедератів в 60-ті роки XVIII ст. Державні реформи другої половини XVIII ст. Участь Анджея Заморського у розробці програми реформ. Діяльність Фамілії Чарторийський в другій половині XVIII ст. Діяльність Станіслава Сташиця і Гуго Коллонтая у проведенні державно-політичних реформ. Політика Станіслава Августа Понятовського. Російсько-пруське втручання у внутрішні справи Речі Посполитої. Чотирирічний сейм (1788–1792

рр.). Конституція 3 травня 1791 р. Хід повстання під проводом Тадеуша Костюшки. Причини падіння Речі Посполитої. Поділи Речі Посполитої та їх наслідки.

Контрольні питання та завдання

1. Коли розпочався економічний застій і занепад Речі Посполитої?
2. Як розгорталась боротьба між шляхтою і магнатами за політичну владу в другій половині XVIII ст.?
3. Розкрийте причини занепаду Речі Посполитої.
4. Назвіть лідерів руху за державно-політичні реформи в Речі Посполитій другої половини XVIII ст.
5. Охарактеризуйте зовнішню політику Речі Посполитої в другій половині XVIII ст.
6. Перелічіть території, що відійшли до Росії, Пруссії та Австрії в результаті поділів Речі Посполитої.
7. В чому полягає значення Чотирирічного сейму?
8. Чому Конституція 3 травня 1791 р. вважається документом величезної політичної ваги ?
9. Розкрийте причини поразки національно-визвольного повстання під проводом Тадеуша Костюшко ?

Рекомендована література

1. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ: Критика, 2004. 462 с.
2. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / пер. з англ. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
3. Камінський Анджей. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Київ, 2011. 263 с.
4. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до XX ст. / за ред. проф. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. 630 с.

5. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.

6. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укл. О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.

Лекція 11. Реформи Петра I. Утворення Російської імперії

План

1. Зовнішня політика Петра I. Семилітня війна. Поразка під Нарвою.
2. Створення Балтійського флоту і регулярної армії. Рекрутська система.
3. Оформлення абсолютизму в першій чверті XVIII ст.

Семінарське заняття 14. Реформи Петра I. Утворення Російської імперії

План

1. Зовнішня політика в Росії першої половини XVIII ст.
2. Завоювання Балтики.
3. Утвердження Росії на Чорному морі.
4. Приєднання до Росії Правобережної України, Білорусії та Литви.
5. Реформи Петра I.

Північна війна. Вторгнення Карла XII. Полтавська битва. Вступ і війну Туреччини. Реформи Петра I. Створення чиновницько-бюрократичного апарату абсолютистської влади. Реформи центрального і місцевого управління. Сенат. Колегії. Губернії. Провінції, уїзди. Міська реформа. Церковна реформа та ін. Указ про престолонаслідування. Проголошення Російської імперії ().

Дворянська імперія в другій чверті – середині XVIII ст. Еволюція абсолютизму. Розвиток державного апарату і його подальша бюрократизація. Структура вищих органів влади.

Зовнішня політика. Війни з Річчю Посполитою, Османською імперією і Швецією. Росія в боротьбі за «австрійську спадщину». Участь Росії в Семилітній війні. Росія в другій половині XVIII ст.

Контрольні питання та завдання

1. Розкрийте суть династичної кризи кінця XVII ст.
2. Які завдання покладалися Петром I на «Велике посольство»?
3. Опишіть перебіг Північної війни.
4. Назвіть дату Полтавської битви.
5. Проаналізуйте внутрішню політику Петра I.
6. Дайте характеристику документа «Табель про ранги».
7. Перерахуйте найважливіші, на Ваш погляд, заходи Петра I у галузі російської культури.
8. Поясніть значення терміна «імператор».

Рекомендована література

1. Горобець В. М. «Волимо царя східного». Український Гетьманат та російська династія до і після Переяслава. Київ: Критика, 2007. 462 с.
2. Горобець В. М. Від союзу до інкорпорації: українсько-російські відносини другої пол. XVII – першої чверті XVIII ст. Київ: Інститут історії України НАН України, 1995. 69 с.
3. Горобець В. М. Присмерк Гетьманщини: Україна в роки реформ Петра I. Київ: Інститут історії України НАН України, 1998. 321 с.
4. Історія Росії (з найдавніших часів до кінця XVIII століття): навч. посіб. / автор-уклад. В. М. Мордвінцев. Київ, 2013. 455 с.
4. Мордвінцев В. М. Російське самодержавство і Українська православна Церква наприкінці XVII–XVIII ст. Київ: ДВІЦ «Київський університет», 1997. 126 с.

Лекція 13. Центрально-Східна Європа кінця XVIII – першої пол. XIX ст.

План

1. Польське питання і національний рух. Від польських легіонів до визвольних повстань.
2. Рішення Віденського конгресу. Повстання 1830–1831 рр. Зміни суспільної свідомості поляків.
3. Державна і національна політика Габсбургів. Повстання 1848 р. Політика Відня в період революційних подій.
4. Національне пробудження народів Балкан, посилення визвольних рухів.

Семінарське заняття 15. Суспільно-політичне становище польських земель в XIX ст.

План

1. Державно-правове становище польських земель після поділів. Політика Наполеона в польському питанні. Князівство Варшавське після його проголошення в 1807 р.
2. Новий поділ польської території на Віденському конгресі 1815 р.
3. Національно-визвольна боротьба польського народу в 30–40-х роках XIX ст.
4. Січневе повстання 1863–1864 рр.

Народи західних окраїн Російської імперії. Польське питання і національний рух наприкінці XVIII – першої половини XIX ст. (від польських легіонів до визвольних повстань). Програма відбудови польської держави та невдачі у її реалізації. Варшавське князівство. Політика європейських держав в польському питанні. Рішення Віденського конгресу. Створення Королівства Польського. Повстання 1830–1831 рр. Велика еміграція нові програми визволення. Зміни суспільної свідомості поляків у першій половині XIX ст.

Розвиток капіталістичних відносин у польських землях. Зміни в соціальній структурі.

Політика Російської імперії на західних окраїнах. Реформи 60–70-х років XIX ст. Польський національний рух 50–60-х років XIX ст. Повстання 1863–1864 рр. Русифікація. Економічні та соціальні процеси в Королівстві Польському. Національні і соціальні рухи.

Семінарське заняття 16. Балканські народи у складі Османської імперії у XIX ст.: внутрішній розвиток і міжнародне становище

1. Російсько-турецькі та австро-турецькі війни першої половини XIX ст.
2. Національне пробудження народів Балкан, посилення визвольних рухів.

Семінарське заняття 17. Відновлення болгарської державності

1. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр.
2. Сан-Стефанський договір; Берлінський трактат.

Османська імперія в першій половині XIX ст.: внутрішній розвиток і міжнародне становище. Російсько-турецькі та австро-турецькі війни. Політика європейських держав щодо Туреччини. Національне пробудження народів Балкан, посилення визвольних рухів. Національне відродження сербів. Перше і друге сербські повстання. Здобуття автономії. Розвиток Сербського князівства у 30–60-і роках XIX ст.

Внутрішньополітичне та міжнародне становище Османської імперії другої половини XIX ст. Визвольні рухи балканських народів. Повстання 1876 р. в Болгарії. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр. та її наслідки. Становлення болгарської держави. Політичні табори та суспільні рухи. Проголошення незалежності Болгарії.

Рекомендована література

1. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до ХХ ст. / за ред. проф. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. 630 с.
2. Єлавіч Б. Історія Балкан XVIII і XIX століття. Київ, 2003. 512 с.
3. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.
4. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя) /укл. О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
5. Młodsza Europa. Europa Środkowo-Wschodnia w kręgu cywilizacji chrześcijańskiej średniowiecza", Jerzy Kłoczowski, Warszawa 1998.
6. Topolski J. Historia Polski: Od czasów najdawniejszych do 1990 r. Wyd.6. Warszawa, 1995. 380 str.
7. Wielka historia Polski. Kraków, 1997–2000. T.1–12.
8. Wielka historia Polski Uniwersytetu Jagiellońskiego w sześćsetlecie odnowienia. Kraków, 2000–2001. Tt. 1–10.
9. Wielka historia Polski Uniwersytetu Jagiellońskiego w sześćsetlecie odnowienia. Kraków, 2000-2001. Tt. 1–10.

Лекція 14. Національне відродження в країнах Південно-Східної Європи кінець XVIII – XIX ст.

План

1. Болгарське національне відродження.
2. Національне відродження в Сербії.
3. Словенське національне Відродження.
4. Хорватія. Політична і культурна доктрина.

Болгарське національне Відродження. Османські реформи Селіма III і реформи Танзимату. Формування національної свідомості болгар. Початок

Відродження. Його передумови. Культурно-просвітницька діяльність Паісія Хілендарського і Софронія Врачанського. Рух за створення автокефальної церкви в Болгарії. Нові риси у повсякденному житті болгар. Етапи формування національної культури. Просвітництво і наука. Революційна і літературна діяльність Г. С. Раковського.

Сербія на шляху до незалежності в 40-і роки XIX ст. – 1878 рр. Правління Олександра Карагеоргієвича. Формування зовнішньополітичної програми Сербії. Складання сербської політичної еліти. Національне відродження і виникнення сербської літературної мови. Йован Раїч, Досифей Обрадович – родоначальники нової сербської літератури. Реформи Вука Караджича. Його роль в розвитку сербської мови. Заснування Матиці сербської та її діяльність в добу національного відродження. Фольклор і література. Просвітництво і наука.

Словенське національне Відродження. Словенські землі в складі Австрійської імперії. Революція 1848–1849 рр. Програма «Об'єднаної Словенії». Матія Маяр. Конституція 1867 р. і словенські землі. Кодифікація словенської літературної мови. Е. Копитар – дослідник давньослов'янських текстів. Його «паннонська теорія». Боротьба за національну школу. Позиція Ф. Прешерна (засновник словенського романтизму). Створення і діяльність Матиці (1864). Спротив політиці германізації.

Хорватія. Ілліризм як політична і культурна доктрина. Роль Людевіта Гайя (1809–1872) в русі ілліризму. Створення хорватської літературної мови. Культурно-просвітницькі товариства. Вікриття Загребського університету і Південнословянської Академії наук і мистецтв.

Семінарське заняття 18. Болгарське національне відродження кінець XVIII ст. – перша половина XIX ст.

1. Передумови і початок національного відродження.
2. Культурно-просвітницька діяльність Паісія Хілендарського і Софронія Врачанського.
3. Боротьба за створення самостійної болгарської церкви.

Рекомендована література

1. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до XX ст. / за ред. проф. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. 630 с.
2. Історія західних та південних слов'ян у XX ст. Курс лекцій. / за ред. В. І. Ярового. Київ, 1996. 415 с.
3. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.
4. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укл. О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.

Лекція 15. Доба індустріалізації, соціальних і національних рухів (друга половина XIX – 1914 р.)

План

1. Політика Російської імперії на західних окраїнах. Реформи 60–70-х років XIX ст. Національні і соціальні рухи.
2. Перебудова Габсбурзької імперії. Утворення Австро-Угорщини. Розвиток чеського національного руху.
3. Східна криза 1875–1878 рр. і балканські слов'яни. Балканські війни 1912–1913 рр.

Від імперій до незалежних держав. *Політика Російської імперії на західних окраїнах. Реформи 60–70-х років XIX ст. Польський національний рух 50–60-х років XIX ст. Повстання 1863–1864 рр. Русифікація. Економічні та соціальні процеси в Королівстві Польському. Виникнення політичних партій. Революція 1905 р. Політична сфера польського суспільства напередодні Першої світової війни.*

Внутрішній розвиток і зовнішня політика Габсбургів. Перебудова імперії, утворення дуалістичної монархії. Конституціоналізм. Реформи початку ХХ ст. Польсько-українські конфлікти в Галичині. Польські політичні партії. Розвиток чеського національного руху, національна партія та її течії. Чесько-німецькі суперечності. Чеські політичні партії та ін. програми на початку ХХ ст.

Внутрішньополітичне та міжнародне становище Османської імперії. Визвольні рухи балканських народів. Повстання 1876 р. в Болгарії. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр. та її наслідки. Становлення болгарської держави. Політичні табори та суспільні рухи. Проголошення незалежності Болгарії. *Становлення держав на Балканах.* Сербське королівство наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Політична криза на Балканах. Балканські війни 1912–1913 рр.

Семінарське заняття 19. Чеські землі в добу модернізації (друга пол. ХІХ ст. – поч. ХХ ст.)

1. Утворення Австро-Угорщини. Конституція 1867 р. Чехія у складі Австро-Угорської монархії.
2. Економічний і політичний розвиток чеських земель в останній третині ХІХ ст. Нові політичні реалії в Чехії на зламі століть.
3. Утворення нових політичних партій.
4. Чеська культура другої пол. ХІХ – початку ХХ ст.

Чеські землі – промислова майстерня монархії Габсбургів. Протистояння німців і чехів. Трансформація прогресистського руху. Християнсько-соціальні партії. Національні соціалісти. Аграрії. Реалісти.

Запровадження загального виборчого права (1907). Чехія і розвиток австрійської системи парламентаризму. Зовнішньополітичні акції чеської буржуазії.

Чеська соціал-демократія в кінці ХІХ – початку ХХ ст. Робітничий рух 60–70-х років ХІХ ст. як ліве крило загальнодемократичної боротьби. Утворення соціал-демократичної робітничої партії Австрії (1874) і Чехії. Чехословянська

соціал-демократична робітничка партія (1878). Федералізація австрійської соціал-демократії. Прийняття національної програми (1899).

Чеська культура другої пол. XIX – початку XX ст. Система освіти. Наука. Карлів університет і Чеська Академія наук мовознавства і мистецтв. Позитивістська школа. Історико-соціологічний напрям. Т. Г. Масарик, Л. Нідерле. Я. Е. Пуркіне, Г. Мендель. Література, живопис, музика. Реалізм. Я. Неруда, А. Ірасек, Й. Менес, М. Алеш, Б. Сметана, А. Дворжак. Модерн. Маніфест «Чеської модерни». Символізм і декаданс.

Рекомендована література

1. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до XX ст. / за ред. проф. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. 630 с.
2. Історія західних та південних слов'ян у XX ст. Курс лекцій / за ред. В. І. Ярового. Київ, 1996. 415 с.
4. Камінський Анджей. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505-1795. Київ, 2011. 263 с.
5. Історія західних та південних слов'ян у XX ст. Курс лекцій / за ред. В. І. Ярового. Київ, 1996. 415 с.
6. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Либідь, 2011. 416 с.
7. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укл. О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.

Перелік питань до іспиту

1. Охарактеризуйте писемні джерела з історії ранніх слов'ян.
2. Назвіть античних авторів перших віків нової ери.
3. Порівняйте відомості античних і візантійських авторів про ранніх слов'ян.
4. Державотворчі процеси в Центральній та Східній Європі (VII–X ст.)
5. Охарактеризуйте особливості етногенезу у південних слов'ян.
6. Назвіть дискусійні проблеми з історії формування болгарської держави.
7. Німецька колонізація і німецьке право в Чехії.
8. Станова структура чеського суспільства.
9. Станові привілеї в Чеському королівстві.
10. Специфіка цехового ремесла в Чехії XIII–XIV ст.
11. Організація міських поселень і їх відносини з сеньйорами.
12. Законник «Маєстас Кароліна».
13. Розвиток літератури і літописання за часів Карла IV.
14. Розвиток архітектури, образотворчого мистецтва.
15. Охарактеризуйте особливості економічного і політичного розвитку Чехії в кінці XIV ст.
16. Причини загострення соціальних і національних суперечностей в Чехії в другій половині XIV–початку XV ст.
17. Соціальна структура чеського суспільства напередодні гуситського руху ?
18. Чому перша європейська революція доби Середньовіччя відбулася в Німецькій імперії, а не в Англії, Франції, чи Іспанії?
19. Порівняйте гуситські події з англійським повстанням 1215 і 1265 років. Чому ті завершилися швидко, а гуситський рух так затягнувся ?
20. Хто був Ян Гус за своїми поглядами і програмою: революціонер, реформатор, консерватор? В чому полягає різниця між цими трьома видами діячів?
21. Кого з діячів чеського руху можна назвати революціонером, реформатором, консерватором, реакціонером і чому?

22. Поясніть як сталося, що в керівництві Празького університету в 1400 р. більшість склали німці.
23. В яких країнах Центральної Європи на початку XV століття вже були університети?
24. Які предмети вивчалися в Празькому університеті в XV ст. Які предмети викладав Ян Гус.
25. Яка нова військова тактика з'явилася в Європі завдячуючи гуситам?
26. Чому гусити, що мали військову перевагу не завоювали всю Європу ?
27. Як би розвивався гуситський рух далі, якби таборити перемогли в битві при Липанах?
28. Чи міг король Чехії Вацлав IV зупинити рух в 1400 роках, впровадивши реформи? Запропонуйте проект таких реформ.
29. Чому гусити-проповідники не мали успіху в інших країнах Європи, наприклад в Польщі?
30. Чому папа римський не погоджувався визнати мінімальні вимоги чашників ? В чому вони полягали?
31. Чому на соборі в Констанці священники спалили Гуса? Невже вони не розуміли, що це приведе до заколоту в Чехії ?
32. Чому Ян Гус поїхав на суд в Констанц, а не залишився в Празі на чолі своєї партії?
33. Яке право на чеський трон мав імператор Сигізмунд ? Чому в Чехії не хотіли бачити його своїм королем?
34. Перелічіть знаменитих сучасників Яна Жижки.
35. Види колонізацій в XIII–XIV ст. в Польщі.
36. Розкрийте сутність і наслідки німецької колонізації в Польщі.
37. Польські міста, організовані на німецькому праві.
38. Розкрийте причини відновлення Польської держави.
39. Охарактеризуйте процес формування єдиної станової держави в XIV–XV ст.
40. Зовнішня політика Польщі наприкінці XIV–XV ст.
41. Утворення та розвиток Московської держави (друга половина XV–XVI ст.)

42. Наведіть приклади вмілого використання завойовниками протиріч між династіями в південнослов'янських країнах.
43. Покажіть головні підсумки і особливості народних рухів в Центральній Європі в XVI – середині XVII ст.
44. Війни християнських коаліцій в Європі проти Османської імперії.
45. Зміни в становищі чеських земель у складі монархії Габсбургів.
46. Охарактеризуйте становище західних українських, білоруських і литовських земель у складі Речі Посполитої.
47. Перелічіть території, що відійшли до Росії, Пруссії та Австрії в результаті поділів Речі Посполитої.
48. Значення роботи Чотирирічного сейму в Речі Посполитій.
49. Чому Конституція 3 травня 1791 р. вважають документом великої політичної ваги?
50. Розкрийте причини поразки національно-визвольного повстання під проводом Тадеуша Костюшко.
51. Династії в Центрально–Східній Європі та їх роль в геополітиці регіону.
52. Рішення Віденського конгресу 1815 р.
53. Національно-визвольна боротьба польського народу в 1830–1864 рр.
54. Охарактеризуйте добу індустріалізації, соціальних і національних рухів (друга половина XIX – початок XX ст.).
55. Повстання 1863 р.: хід, причини і наслідки. Причини поразки. Політика русифікації.
56. Демографічні і соціальні процеси в польських землях останньої третини XIX – початку XX ст. та їх вивчення в шкільному курсі історії.
57. Політичні організації польського суспільства наприкінці XIX – початку XX ст.
58. Чеські землі в 80-ті–90-ті роки XIX ст.: економічний розвиток, особливості індустріалізації.
59. Діячі чеської культури другої половини XIX ст. – початку XX ст. (історико-соціологічний напрямок, Т. Масарик, Л. Нидерле, Я. Пуркіне, Г. Мендель): методика вивчення в закладах загальної середньої освіти.

Рекомендована література та інтернет-ресурси

Література

1. Бортнікова А. В. Роль церкви у формуванні болгарської нації першої половини ХІХ ст. (матеріали до лекції) *Всеукраїнські політологічні читання імені професора Богдана Яроша*: зб. наук. та навч.-метод. праць / за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. Вип. С. 22–29.
2. Бортнікова А. Формування нації і національної свідомості болгар наприкінці ХVІІІ – початку ХІХ ст. (матеріали до лекції). *Політологічні читання імені професора Богдана Яроша*: зб. наук. пр. та навч.-метод. праць / за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. Вип. 12. С. 26–31.
3. Бортнікова А. В. Підкорення Візантією Першої Болгарської держави. (матеріали до лекції). *VI Всеукр. політологічні читання імені професора Богдана Яроша*: зб. наук. праць. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. Вип. 6. С. 23–29.
4. Бортнікова А. В. Чехія у складі монархії Габсбургів. Реформи ІІ половини ХVІІІ століття (матеріали до лекції). *V Всеукр. політологічні читання імені професора Богдана Яроша*: зб. наук. праць. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. С. 29–35.
5. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально–Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ, 2004. 462 с.
6. Вітенко Микола. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Івано-Франківськ, 2013. 346 с.
7. Власто А. П. Запровадження християнства у слов'ян: Вступ до середньовічної історії слов'янства / пер. з англ. пер. Р. Ткачук та Ю. Терех. Київ: Юніверс, 2004. 496 с.
8. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії і цивілізації. Київ, 2000. 512 с.
9. Дейвіс Норман. Боже ігрище. Історія Польщі. Київ, 2008. 512 с.
10. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002. 752 с.
11. Історія Центрально-Східної Європи: посібник / за ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. 628 с.

12. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст): навчальний посібник / за ред. В. І. Ярового. Київ, 2001. 630 с.
13. Камінський Сулима А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ, 2011. 263 с.
14. Клочовський Є. Історія Польщі до кінця XV ст. Сандомир, 2005. 237 с.
15. Кріль М. М. Історія Словаччини. Львів, 2006. 264 с.
16. Норкус З. Непроголошена імперія. Велике князівство Литовське з погляду порівняльно-історичної соціології імперій. Пер. з лит. Петро Білінський. Київ: Критика, 2016. 440 с.
17. Плохій С. Походження словянських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. Київ: Критика, 2015. 445 с.
18. Україна в ХІХ столітті: людність та імперії / Валентина Шандра, Олена Аркуша; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2022. 436 с.
19. Хрестоматія з історії західних і південних слов'ян. Давня доба, Середньовіччя / за ред. В. Ярового. Київ, 2011. 416 с.
20. Хрестоматія з історії західних і південних слов'ян / за ред. В. Ярового. Т. 2 Нова доба. Київ, 2016. 427 с.
21. Чорній В. П. Історія Болгарії. Львів, 2007. 404 с.
22. Bortnikova A. V. Self-government in the cities of Volyn in the Grand Duchy of Lithuania: historiographical review. *Contemporary issues of the world community and the role of social sciences in ensuring its development: collective monograph*. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2020. P. 1–34.
23. Bortnikova Alla. Democracy and nationalism in the discourse of modern social and political thinking *Літопис Волині*. Всеукраїнський науковий часопис. Число 26. Видавничий дім «Гельветіка», 2022. С. 240–244.

Інформаційні ресурси

1. Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин. Прийнято резолюцією 47/135 Генеральної Асамблеї ООН від 18 груд. 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318.

2. Загальна декларація прав людини. Прийнята 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Конституція України. Ред. від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 649-р. від 20 вересня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text>.

Центри інформації та бази даних з проблем суспільно-політичного розвитку

1. Академічна доброчесність: інформаційний бюлетень. URL: <https://www.skeptic.in.ua/bulletin>
2. [Інститут історії України НАН України](http://history.org.ua/uk). URL: <http://history.org.ua/uk> Національна бібліотека імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
3. Національний репозитарій академічних текстів. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/>
4. Репозитарій бібліотеки ВНУ імені Лесі Українки. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua>.
5. Academic Integrity and Quality Initiative. URL: <https://academiq.org.ua/>
6. Developing a Thesis. URL: <https://writingcenter.fas.harvard.edu/pages/developing-thesis>
7. Google Scholar. URL: <https://scholar.google.com.ua/schhp?hl=uk>.